

A Carn!

Publicació electrònica d'Història Militar Catalana

Any III – gener 2008

Contingut

núm. 6

4

EDITORIAL

"Sobre els desgreuges políticament correctes"

5

ARTICLES I APUNTS

MURILLO GALIMANY, FRANCESC. "La defensa de Valls en els segles XIII-XV: la milícia i l'armament pesant de la vila"

11

GÜELL, MANEL. "L'índex d'ocultació militar al Camp de Tarragona en la Guerra Gran (1793)"

15

EL PERSONATGE

REDONDO PENAS, ALFREDO. "Manuel Grau Iglesias"

20

NOTÍCIES

23

RECENSIONS

E.MARCOS. *La croada catalana...*; X.HERNÁNDEZ; F.RIART. *Els exèrcits de Catalunya (1713-1714)...*; M.JIMÉNEZ. *Girona, 1793-1795. Guerra Gran...*; J.M.FIGUERAS. *Entrevista a la guerra...*; J.R.ZEPEDA i J.PÉREZ. "L'Hospital de Sang de Valls (1937-1939)"

31

FONS I ARXIUS

El fons dels Miquelets

34 / 38

RECULL / AGENDA

22

LA CITA:

La deesa fortuna

32

L'ESPASA I LA PLOMA

Melo, *La Guerra de Catalunya...*

"Sobre els desgreuges políticament correctes"

Vivim uns temps en els que s'imposa ser políticament correcte. L'home és animal de costums, més aviat podríem dir millor de «protocols». El model de persona educada, correcta i cívica, és el del que reconeix i es plany no tan solsament dels seus errors, crims o delictes (si els ha comès), sinó també dels seus pares, avis, antecessors directes o no (per extensió, les societats que visqueren abans que la comunitat que ara ell coneix). Com major sigui el penediment, i més palès sigui aquest (demanant excuses per qualsevol fet ben remot), més es consolida aquest model políticament correcte. És per això, que els nostres polítics busquen desesperats atrocitats històriques per les quals puguin demanar perdó. S'advoquen la representativitat dels infractors (aquests, a dos metres sota terra, dormint el son etern -més tranquils que no ens pensariem...-), i en el seu nom i en el de la societat tota, entonen el 'mea culpa'. Un 'mea culpa' més fals que un duro de quatre pessetes, perquè ignoren i no tenen en compte els factors espai i temps, que trasbalsen situacions donades, que remodelen fronteres i societats, que reestructuren la mentalitat humana, muten actituds i refunden imaginariis col·lectius, en una constant evolució de la forma de pensar de l'Home. Jutjar fets més antics que els d'una generació, ja és treure una qüestió fora de context.

L'Església Catòlica Apostòlica Romana és, rere dels alemanys (pel període Nazi), la que acumula més desgreuges; per alguns d'ells, ja ha hagut de demanar perdó el Sant Pare. I mai no acabariem: els anglesos haurien de demanar perdó per entremetre's a totes les guerres europees (algunes de les quals haurien provocades, atiat i fins i tot finançat), i per les campanyes colonials a l'Àfrica i a l'Àsia; els francesos per l'època absolutista dels últims Lluïsos i per l'Era Napoleònica; els espanyols per l'holocaust sud-americà, les expulsions de moros i jueus, les campanyes gratuïtes al Marroc; els nord-americans per les dues bombes atòmiques sobre població civil, el napalm contra els pagesos vietnamites, Afganistan, Irak, etc., i més enrere: l'imperi romà, el turc i el mongòlic, les croades...

Sembla que ara ens toca als catalans. Hem estat més víctimes que agressors, però també hem estat agressors. Les campanyes militars dels ferotges almogàvers a la Grècia llatina del s. XIV, estigueren esquitxades pels típics actes abusius de la soldadesca: conquestes, matances, rapinyes i algun saqueig sonat, com el protagonitzat per Bernat de Rocafort contra el temple de l'Athos. Doncs bé, ja en tenim un de ben totèmic, i els nostres polítics no s'ho han pensat gens. Amb cabals públics han finançat una obra de restauració -d'un edifici de la comunitat monacal ortodoxa-, i quan aquesta ja era acabada, hi ha desembarcat una expedició en pla viacrucis, demanant perdó pels colzes, per uns actes perpetrats fa més de set segles!!, i per homes dels quals, llevat d'algun dels caps, no se'n sap ni el nom ni res de res. I perquè no els reclamem nosaltres als grecs explicacions sobre la plausible neteja ètnica realitzada quan van desembarcar a Empúries abans que els romans? (o és que les tribus nadiues els van permetre instal·lar-se per les bones?), o per la conquesta de les Balears per l'Imperi Bizantí, en el s. VI, que, com tota conquesta, tampoc degué ser massa asèptica?

Si ens poséssim a reclamar desgreuges contra el territori català (espero que als polítics no se'ls hi ocorri), tenint en compte la gernació de tropes estrangeres mercenàries que l'han trepitjat en pla bèl·lic, no creiem que hagi cap nació de l'Europa occidental que se n'hagués de lliurar. Itàlics, valons, portuguesos, alemanys, anglosaxons, però sobretot, castellans i francesos, han perpetrat veritables atrocitats en sòl català. Però d'això ja fa moltes generacions que vam passar pàgina. Eren altres temps, i els canvis de mentalitat i d'actitud de les societats implicades, hauria d'obligar a una reflexió serena partidària de donar per caducada tota reclamació de desgreuge històric. La resta, són bajanades.

ARTICLES:

La defensa de Valls en els segles XIII-XV: la milícia i l'armament pesant de la vila

Francesc Murillo Galimany
francescmurillo@hotmail.com

Des dels moments inicials de la repoblació, en les primeres dècades de la segona meitat del segle XII, la defensa del castell de Valls va anar a càrrec dels homes de paratge, els cavallers feudataris del castlà, que posseïen honors en el territori que actualment forma el terme de Valls[1]. Així, durant la segona meitat del segle XII i al llarg del XIII, de la mateixa manera que succeïa a la resta de Catalunya, les unitats de combat de què podia disposar el castlà de Valls eren de cavalleria feudal, l'arma hegemònica dels exèrcits d'aquells segles. Aquests cavallers no anaven sols al combat, sinó que comptaven amb el suport d'un escuder o criats, i de vegades, d'alguns homes d'armes a peu o a cavall, i si era necessari reclutaven els camperols del seu feu, els quals s'equipaven amb armes de fortuna. En el combat, aquesta infanteria força improvisada jugava un paper complementari de suport a la cavalleria.

Però, al llarg del segle XIII, l'evolució i l'expansió de les viles i ciutats, i la creació i consolidació dels seus organismes de govern, va portar paral·lelament al desenvolupament d'una capacitat militar pròpia de les universitats: la milícia urbana. Aquesta, de la que en formaven part els ciutadans o vilatans útils per al servei de les armes, sovint estava organitzada en base a les entitats gremials existents en cada població. La seva funció era la defensa dels murs de la vila o ciutat, del seu terme i dels seus interessos. La milícia, formada en la seva gran majoria per infanteria, es tractava sovint d'unitats disciplinades que normalment combatien per convicció en benefici de la seva comunitat. Així, a partir del segle XIII, la infanteria anirà adquirint, cada vegada més, un paper més destacat en els exèrcits, fins al punt que a mitjans del segle XIV la cavalleria començarà a perdre la seva hegemonia[2].

En el cas de Valls, constatem l'existència d'una milícia armada o host a començaments del segle XIV, la qual probablement s'havia organitzat en el segle anterior, i que es farà càrrec de la defensa de la vila i dels seus interessos durant tota la Baixa Edat Mitjana. Tenim la sort de que s'han conservat unes ordinations del Comú de Valls, datades l'1 d'octubre de 1320, dedicades exclusivament a la milícia de la vila[3]. En elles es tracta amb profunditat aspectes com ara la seva estructura, la cadena de comandament, la disciplina, la formació que adoptava durant les marxes, etc.

La milícia de Valls estava organitzada en *cinquantenes*, unitats de combat de cinquanta individus, dirigides pel *cap de cinquanta*. Cada *cinquanta* era el resultat de la unió de cinc *denes*, grups de deu combatents al front dels quals hi havia un *cap de dena*. Cal dir que el sistema d'organització en *denes* i *cinquantenes* no era exclusiu de la milícia, la *dena* també era la unitat bàsica de l'organització del Comú de la universitat de Valls, i dels treballs de prestació personal realitzats amb motiu de les gran obres públiques, com succeí amb la construcció de la muralla la segona meitat del segle XIV[4].

Els batlles dels senyors jurisdiccionals, l'arquebisbe de Tarragona i el rei (a partir del 1391 només ho serà l'arquebisbe), eren els qui tenien la potestat exclusiva de donar l'ordre d'armar l'host i de fer-la entrar en acció, sempre i quan existís un perill imminent o hi haguessin indicis raonables que aconsellessin a tenir la milícia operativa. Els batlles també designaven directament els comandaments superiors de la milícia val·lenca (que podien ser un o més individus), que estaven per sobre dels *caps de cinquanta*. L'inici i finalització de l'acció bèl·lica depenia completament d'aquests comandaments superiors, cap milicià podia entrar en combat sense que aquests oficials n'haguessin donat l'ordre. Tampoc ningú podia abandonar la milícia i tornar a casa, una cop solucionat l'assumpte que havia portat a armar-la, sense haver rebut la llicència dels comandaments superiors.

Les ordinations de la milícia de Valls tenen molta cura dels aspectes disciplinaris, penant amb multes als milicians que incomplissin les ordres dels seus comandaments, multes que esdevenien encara més elevades quan es tractava de caps que desobeeixien als seus superiors. També es castigava durament als milicians que no es presentessin al ser cridats a toc de sometent, als que una vegada concentrats en els punts de reunió es posaven en marxa sense haver-ne rebut l'ordre dels comandaments superiors, i als desertors. En el cas de les penes més dures, com ara la desobediència als comandaments superiors o la deserció, si el milicià condemnat no podia pagar la suma de la multa, se'l castigava empresonant-lo cent dies a pa i aigua a la sitja (una cel·la subterrània, que venia a ser com una mena de cup), i fins i tot, en el cas del delicte de deserció, el milicià era arrossegat pel coll i posat a disposició de la senyoria per a ser jutjat.

Entre els diferents aspectes interessants de les ordinations del 1320, en tenim el corresponent als indrets assignats pels batlles (indrets que, pel què sembla, sempre van ser els mateixos) on en sentir el toc de sometent, s'havien de concentrar equipats per al combat els homes de les diverses *cinquantenes*. A aquestes els corresponia reunir-se en un

o altre dels punts assignats, en funció del sector de la població on visquessin els homes que formaven cada *cinquantena*. L'ordinació ho recull amb les següents paraules:

“Ítem ordonarem e establiren que tot hom de qualque part que oya so atena tro al senyal, ço és a saber, de part de la Vila Nova tro a la era d'en Martí, e de part del mas d'en Montpaó tro a la era d'en Bonsom, que és devant lo dit mas, e de part de Magdalena tro al mas d'en Pons o el Coyl dels Sants, de part del Frexe tro al mas d'en Marçal, e de part de Vernet tro al torrent del molí de n'Avinyó, e de part de la porta d'en Guillem de Vayls tro a la era del Coyl d'en Martí; e que no partescha d'aquí tro aya manament d'algun batle o de lur lochtinent. E aquel qui u farà XX sous li costarà que ya amor non trobarà”.

Malgrat que és força difícil localitzar amb exactitud molts d'aquest topònims sobre el plànol actual del terme vallenc, els que han estat identificats i l'ordre que ens dóna la pròpia ordinació, que comença al camí del Pla i va resseguint les principals sortides de la població fins acabar al camí de Vilafranca, ens permet situar-los d'una manera aproximada. Així ens trobem que, seguint l'ordre que ens dóna el document, els llocs de reunió de la milícia eren els següents: el camí del Pla (o els seus voltants, i en un lloc no massa allunyat de la vila), el camí de Montblanc, el camí de Picamoixons o el coll dels Sants (que molt probablement formava part d'aquest darrer camí), algun punt de la partida del Freixe que devia dominar el camí d'Alcover, el camí de Tarragona (en algun punt proper al torrent abans de creuar el pont dels molins) o en un indret proper a aquest camí, i finalment el camí de Barcelona, a l'alçada del començament del Tomb del Balcó. Per tant, els punts de reunió de l'host estaven situats als afores del nucli urbà, envoltant-lo, en indrets relativament a prop d'aquest (fet que afavoria la ràpida concentració dels efectius), els quals protegien directament els llocs estratègics existents als camins d'accés a la vila (com ara colls o torrents). A més, des dels punts de reunió, les *cinquantenes* podien dirigir-se ràpidament a cobrir altres posicions estratègiques més allunyades del nucli, o posar-se en marxa en qualsevol direcció des d'on vingués el perill.

La milícia no només defensava el terme vallenc, sinó que si els interessos de la vila o els del senyor jurisdiccional ho requerien, podia dirigir-se a altres indrets. En aquest interessant fragment de les ordinacions de l'host vallenga veiem quina formació adoptava quan es posava en moviment^[5]:

“Encara ordonaren e establiren que com la ost de Vayls se torn d'algun loch que no sia nuyl hom quis gos partir de la ost ans se trien tots los balesters e vayen primers, après lancers e escuders e tot hom a caval derrés e, axí ordonats e de dos en dos, venguen tro sus en la plaça de Vayls. E aquel qui contra farà XX sous li costarà, sens que mercè non trobarà”.

Aquest text ens permet conèixer la formació que adoptava la milícia urbana quan, després de ser enviada a algun indret o població fora del terme vallenc, es posava en moviment per tornar a Valls: al davant anaven els balesters, seguits dels llancers i els homes armats amb escut i espasa, i finalment els homes a cavall, tots ells formant una columna amb un front de dos individus. Amb tota seguretat, aquesta formació també seria la mateixa que emprava en el trajecte d'anada a l'indret del que retornaven. Pel que

fa a l'armament que tenien els diferents tipus de combatents a peu, és el propi del conjunt de milícies urbanes, en el que destaca la ballesta i la llança llarga o pica. Respecte a la tàctica que empraven les milícies en combat a camp obert, estudis realitzats recentment consideren que és molt probable que aquesta infanteria lluités amb els piquers formant rengles en ordre tancat, combinats amb agrupacions de ballesters i protegits per un primera rengle on hi hauria els peons armats amb espasa i escut[6].

Els milicians vallencs s'havien de costejar l'equip i l'armament, i conservant-lo a casa. En cas de que algun dels membres d'una *dena* no pogués fer front a les despeses que comportava l'equip, el *cap de dena* corresponent estava obligat a requisar l'armament o equip sobrer que hi hagués als albergs dels homes que estaven sota el seu comandament, per tal d'equipar-lo[7].

Més endavant, a finals del segle XIV i començaments del XV, constatem documentalment que els milicians no custodiaven tot l'armament de la milícia en els seus albergs, sinó que una part d'aquest era propietat de la Universitat, i la tenia desada al "*postic*" de l'església de Sant Miquel i a la mateixa església. En concret es tractava de ballestes, amb els seus projectils, anomenats "*passadors*", de les quals l'any 1406 en tenien inventariades com a béns de la Universitat un total de tretze de diferents models, en funció del tipus de sistema emprat per carregar-les: nou ballestes "*de streps*" (dues d'elles grans), dues ballestes "*de leva o palanqua*", dues ballestes "*ques paren ab sanchfonia*".

Pel què fa a passadors, amb les seves puntes de ferro i plomes a l'altra extrem, a Sant Miquel n'hi havia set caixes plenes, un plec de passadors de ballesta de palanca, un altre plec de passadors de dimensions més petites que els anteriors, quatre ferros de passadors de ballesta de torn i sis plecs d'astes de passadors que no tenien ferro ni plomes. A més hi trobem algun dels instruments necessaris com ara palanques i torns, per poder tensar la corda de la ballesta en el moment de carregar-la, ja que aquesta acció exigia molta força. Amb aquesta funció hi trobem una "*sanchfonia de parar ballesta, e ab son torn, e gaffa, e arreu*", un guant de ferro per parar la ballesta de palanca, dos torns de ferro "*ab lurs arreus de parar ballestes de sanchfonia*", "*dos banchs de parar ballesta de leva*", un banc de ballesta de torn, "*una palanqua ab son artifici per parar ballesta de leva*". A tot aquest material, cal afegir que l'any anterior també hi havia dues ballestes genoveses més i una altra caixa de passadors[8].

Però a més, en aquell indret també s'hi desava l'armament pesant de la vila: les bombardes. Les armes de foc eren un tipus d'armament que estava en els seus inicis en aquell moment. A Catalunya en tenim documentat el seu ús des de l'any 1359, quan es van fer servir bombardes amb èxit en la defensa de Barcelona davant d'una flota castellana. La bombardera era un tub de ferro o bronze obert per un extrem, col·locat damunt d'una plataforma de fusta sense rodes, i per tant mancada de mobilitat, fet que reduïa el seu ús a l'atac o defensa de fortificacions. Disparava grans bales esfèriques de pedra, capaces de produir danys considerables en els murs de les muralles, però la seva

manca de precisió i la desigual allargada de tir dels diferents tipus de bombardes no les feien massa efectives[9].

Durant la resta del segle XIV i sobretot a mitjans del segle XV, en el context de la Guerra Civil de la Generalitat contra Joan II, es generalitzarà l'ús i la presència de bombardes a Catalunya[10], ja que moltes viles i ciutats n'adquiriran per millorar la seva capacitat defensiva. En aquest sentit, Valls no va ser-ne una excepció; així, la primera notícia que tenim de l'existència de bombardes en aquesta vila, correspon al 17 de juny de 1390, dia en què el fuster G. de Montserrat i un teuler de la vila van anar al riu Francolí a triar pedres que poguessin servir com a projectils de les bombardes. A més, aquell mateix dia en Guillem de Mitjavila, tresorer de les obres de manteniment que s'estaven fent a la muralla de Valls, pagava una quantitat a l'esmentat Montserrat per haver fet dos sitis o plataformes de fusta nous per assentar-hi les bombardes[11]. Aquesta darrera notícia indica que en aquella data ja faria un temps que la vila disposava d'algunes peces d'artilleria.

Cal plantejar la possibilitat que l'adquisició de bombardes per part de la universitat de Valls, fos una conseqüència del setge que va patir la vila entre els dies 11 i 17 de novembre de l'any 1386, en el context dels intents de Pere III per fer-se amb el control de la jurisdicció de Tarragona. En aquell conflicte, Valls s'arreglerà al costat del paborde Guillem Cescomes, regent de la Mitra, i la vila fou assetjada per les hosts reials dirigides per Bernat de Vilademany i Berenguer de Tornamira, fins que arribà una ordre reial de sobreseïment. Uns delegats de la Selva del Camp en recolliren el següent testimoni d'aquell setge i dels combats que s'hi produïren, en els quals hi van prendre part activa les bombardes que portava l'exèrcit reial: *"segons que cascú de nosaltres aja vist en la vila de Vayls hont de nit e de dia la combaten ab bombardes, ab balestes e ab altre linatge d'armes..."* [12]. El fet d'haver comprovat l'efecte de les bombardes a la muralla de la vila, que va necessitar la reconstrucció de parts importants d'alguns trams en els anys següents degut en part a les destrosses provocades durant el setge (cal tenir present que la muralla tot just s'havia acabat de bastir l'any 1381)[13], podria explicar que la Universitat tingués interès en adquirir-ne algunes en els anys següents.

Tal com es constata en l'inventari de béns de la Universitat de l'any 1406, les bombardes de la vila també estaven desades a l'església de Sant Miquel. En aquella data, el seu nombre havia augmentat considerablement en comparació amb les poques que deuria tenir la vila cap a l'any 1390. L'any 1406 n'hi havia un total de tretze de diferents calibres: set bombardes de ferro entre petites i grans, dues *"balestes de tro"* i quatre bombardes de ferro (dues d'elles grans) sense plataforma de fusta. En aquell indret també hi havia les municions, la pólvora i altres instruments necessaris per fer-les funcionar i fins i tot per poder-les muntar damunt d'una plataforma de fusta. Així hi trobem: trenta-tres *"pilotes de plom patites de ballesa de tro"*, dos saquets amb *"pálnora de trer bombardes"*, una agulla de ferro on es col·locava la metxa per encendre la pólvora de les bombardes, una arrova de salnitre, set quintars de sofre, *"un banch o artifici de trer o posar bombardes"*, i un munt

d'uns cinquanta projectils de pedra. Un any abans, el 1405, a més dels canons i l'altre equip que acabem de mencionar, la vila disposava de quatre bombardes més (dues d'elles grans) i un quintar de sofre[14].

En aquesta relació de l'artilleria que posseïa la Universitat de Valls, en els primers anys del segle XV, cal destacar que a més de les bombardes hi apareixen anotades dues "ballestes de tro", perfectament diferenciades dels diversos tipus de bombardes que tenia la vila. A més, s'esmenta perfectament que aquestes "ballestes de tro" empraven un altre tipus de munició diferents a les pedres esfèriques de les bombardes: disparaven pilotes (projectils esfèrics) de plom de reduïdes dimensions. Tot això ens fa pensar que les esmentades "ballestes de tro" fossin unes armes de foc portàtils primitives, de poc calibre. Es tractava de petits canons de ferro o bronze que es muntaven damunt de curenyes de fusta, o fins i tot s'aprofitaven en aquest sentit les curenyes de les ballestes. Aquests antecedents dels arcabussos eren armes difícils de manejar (habitualment feien falta dos homes per manipular-les), que s'empraven principalment en la defensa i atac de fortificacions. Es tracta d'un tipus d'armament que començà a proliferar a Catalunya al llarg de la segona meitat del segle XV[15], per tant en el cas de les "ballestes de tro" vallenques del 1406, ens trobaríem davant d'una notícia primerenca de l'existència d'aquest tipus d'armes de foc al Camp de Tarragona i Catalunya.

[1] PAPELL TARDIU, JOAN. "L'ocupació feudal del territori: la senyoria de Valls (segles XII-XIII)". En: *Estat mitjà: del buit a la plenitud*. III. *Història de Valls*. Valls: IEV i Ajuntament, 2006, 11-76, p. 51.

[2] HERNÁNDEZ CARDONA, FRANCESC XAVIER. *Història militar de Catalunya*. II. *Temps de conquesta*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor, 2001, p. 178, 181-182 i 186.

[3] PAPELL I TARDIU, JOAN. "Les ordinacions municipals de Valls. Segles XIII i XIV". *Història et documenta*, Arxiu Històric Comarcal de Valls, 2 (1995) 9-65, p. 60-62. Ordinació de l'1 d'octubre del 1320.

[4] AMAT I SANS, ELISENDA; MURILLO I GALIMANY, FRANCESC. *La construcció de les*

muralles de Valls, finals del segle XIV. treball inèdit.

[5] PAPELL. "Les ordinacions...", p. 27-28 i 61-62.

[6] HERNÁNDEZ. *Història...*, II, p. 186-190.

[7] PAPELL. "Les ordinacions...", p. 28 i 61.

[8] Arxiu Històric Comarcal de l'Alt Camp [= AHCAC], *Fons Municipal de Valls*. Llibre dels béns de la Universitat de Valls. 1406. S.T. 3.2.79.

[9] HERNÁNDEZ. *Història...*, II, p. 239.

[10] HERNÁNDEZ CARDONA, FRANCESC XAVIER. *Història militar de Catalunya*. III. *La defensa de la terra*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor, 2003, p. 51.

[11] AHCAC, *Fons Municipal de Valls*. Llibre de comptes de l'obra del mur, 1390-1392. S.T. 6.2.3.

[12] GORT JUANPERE, EZEQUIEL. "Els darrers temps de Pere III i la jurisdicció de Tarragona". en: *Recull Mateu Fletxa "El Vell"*. Tarragona: Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental "Margalló del Balcó", 1992, 67-93, p. 86.

[13] AMAT; MURILLO. *La construcció...*

[14] AHCAC, *Fons Municipal de Valls*. Llibre dels béns de la Universitat de Valls. 1406. S.T. 3.2.79.

[15] HERNÁNDEZ. *Història...*, III, p. 51-53.

L'índex d'ocultació militar al Camp de Tarragona en la Guerra Gran (1793)

Manel Güell
mguell@altanet.org

Un dels vessants de la investigació d'història militar catalana, derivada de la *New Military History*, és l'impacte que les guerres tenien sobre la població civil; també, la resistència d'aquesta població civil davant de la dinàmica militar. En aquest sentit, resulta cabdal conèixer a fons el fenomen de l'ocultació en les llesves. El fons documental de "Miquelets" de Tarragona, ens proporciona l'ocasió d'estimar i/o especular un índex d'ocultació a la mobilització en 26 localitats del Camp de Tarragona.

Recordem que la Guerra Gran es va iniciar el 1793 com a reacció de l'Absolutisme contra la Revolució Francesa, i que després d'uns èxits inicials al Rosselló, deguts no tant a la perícia del general Ricardos com al fet que l'exèrcit francès es composava de milícies no professionals, la guerra experimentà un amarg gir de cent vuitanta graus[1]. Amb l'arribada dels generals Dugommier i Auguéreau amb veterans de guerra, el bloqueig de recursos militars i la mort de Ricardos, la iniciativa passà a mans gal·les i s'inicià una invasió que hagués acabat molt malament de no haver-se organitzat el país amb les famoses llesves de "Miquelets" [2].

La documentació que aquesta mobilització generà a cada corregiment, rau generalment en els fons dels principals arxius comarcals. El fons dit de "Miquelets" de Tarragona, comprèn la documentació registral produïda per la junta local del corregiment. Es constitueix, en allò que més ens interessa aquí, en dos volums on es van cosir els censos d'homes útils per a les armes enviats per algunes poblacions del corregiment, atenent les ordres de la Junta Central[3]. Cada localitat, cada expedient, sol constar de: 1) llistat dels barons majors de 16 anys, 2) llistat dels barons casats entre els 16 i els 50 anys, 3) llistat dels barons solters entre els 16 i els 50 anys, 4) llistat dels exempts (en funció d'un càrrec governatiu -batlle, regidors, etc.- o afí a les necessitats militars -apotecaris, cirurgians, mestres d'aixa, etc.-; també per haver format part d'un anterior sometent) i dels excedents (no útils, malalts i esguerrats). El primer punt apareix escrupolosament complimentat per tots els municipis (i és el document que fem servir), la resta, també en la seva majoria, amb alguna barreja de conceptes i/o recomptes, que fa difícil precisar el nombre que cerquem[4].

Cal pensar, que es tracta d'un cens amb finalitats militars i/o fiscals (per als eximits), i per tant subjecte a les restriccions de fiabilitat que imposa el fenomen de l'ocultació. El famós Cens de Floridablanca de 1787, també ha estat analitzat sota la lupa de la fiabilitat, arribant-se a estimar altes cotes de deflació[5]. Nosaltres intentarem fixar aquí una estimació vàlida sobre l'índex d'ocultació en la mobilització dels Miquelets. Per aconseguir-la, hem reconstruït una estimació poblacional (relativament) fiable, la calculada a través de la Taxa de Natalitat del 45x1.000. Hem utilitzat les dades del primer quinquenni del segle XIX (1800-1805), que ja teníem cercades d'un altre treball[6]. Hem contrastat aquestes dades poblacionals, amb les que podem estimar a través dels llistats de barons majors de 16 anys, en algunes localitats. Allò que ens interessa, és la fórmula segons la qual puguem especular una xifra d'habitants a partir del nombre de llevats en el cens de Miquelets. Per aproximar-la, hem de comptar amb els increments que ens equiparin el contingent de barons hàbils per a les armes d'una població (més de 16 anys, -en alguns casos extrets de la bibliografia, els compresos entre aquesta edat i els 50), a la totalitat d'aquesta població:

- 1) Cal afegir el contingent de barons entre 0-16 anys (i segons el cas, també els majors de 50 anys). No coneixem el percentatge d'aquest segment poblacional, però sí que podem equiparar-lo al censat per Floridablanca vuit anys abans. Percentuant aquests sectors poblacionals a Floridablanca, n'extreiem una mitjana que és la que apliquem en cada cas.
- 2) Cal afegir el percentatge de gent eximida del servei d'armes, no per causa de l'edat ni del sexe, sinó per causes físiques (no útils) i circumstancials (càrrecs exempts). El seu nombre apareix en cada expedient, però quan no l'hem trobat, hem utilitzat un percentatge ideal situat al voltant del 10'82%, que és certament el que ens indica la mateixa font en el cas treballat per J.MORELL al Baix Camp[7].
- 3) Cal afegir la població femenina que, amb un tarannà paritari, hem volgut considerar igual a la masculina. Aquest increment és, doncs, del 50%, i per afegir-lo només caldrà multiplicar per dos.

En el següent quadre, "lleva" és el nombre de barons majors de 16 anys, extret del fons de Miquelets; "Habs", és el mateix nombre afegits aquests increments, i "Defl.", és la deflació que aquesta última xifra ("Habs.") presenta envers l'estimació poblacional de 1801-05. Algunes de les localitats pertanyen al corregiment de Montblanc, i n'hem obtingut les dades a través d'un treball de R.PUIG[8]. Aquesta autora ha utilitzat el llistat de barons entre 16 i 50 anys, per la qual cosa nosaltres, a més de l'increment dels menors de 16 anys, li afegim el corresponent a majors de 50, també extret del Cens de Floridablanca. Les xifres poblacionals extretes d'aquest Cens de 1787, han estat sumades a la d'aquells agregats que hi estaven vinculats per pertànyer a una mateixa parròquia, ja que hem considerat que l'estimació calculada en base a la Taxa de Natalitat comportava la dada de batejats en els llibres sacramentals de la parròquia.

LOCALITAT	Població 1801-05	Cens de Floridablanca (1787)			Lleva	Habs.	Defl.
		Població >16 anys	%				
L'Albiol (BC)	306	363	196	53'99	118	363	-18'62
Alcover (AC)	3.071	2.837	1.205	34'28	713	1.914	37'67
L'Aleixar (BC)	1.031	1.679	337	20'07	214	641	37'82
Borges del Camp, Les (BC)	977	796	295	37'06	316	866	11'36
Botarell (BC)	466	444	177	39'86	144	402	13'73
Bràfim (AC)	1.066	928	382	41'16	254	717	32'73
Cabra del Camp (AC)	635	729	289	39'64	123	343	45'98
Cambrils (BC)	1.911	1.639	590	35'99	442	1.202	37'10
Catllar, El (T)	1.120	986	382	38'74	335	929	17'05
Constantí (T)	2.475	2.194	919	41'88	774	2.196	11'27
Creixell (T)	573	592	247	41'72	151	427	25'47
Figuerola (AC)	444	622	272	43'72	251	721	-62'38
Garidells, Els (AC)	342	312	127	40'70	87	244	28'65
Masó, La (AC)	248	175	54	30'85	70	183	26'20
Milà, El (AC)	151	178	91	51'12	58	175	-15'89
Mussara, La (BC)	155	223	99	44'39	31	98	36'77
Nulles (AC)	413	344	137	39'82	169	472	-14'28
Perafort (T)	364	121	50	41'32	54	152	58'24
Puigdelfí (T)	128	128	62	48'43	46	136	-6'25
Reus (BC)	18.004	14.440	6.673	46'21	4.335	12.676	29'59
Riba, La (AC)	684	552	230	41'66	155	469	31'43
Riudecanyes (BC)	973	986	357	36'20	316	860	11'61
Rourell, El (AC)	368	217	98	45'16	107	310	15'76
Selva del Camp, La (BC)	4.155	3.390	1.362	40'17	943	2.596	37'52
Siurana de Prades (BC)	204	186	65	34'94	46	124	39'21
Vilallonga del Camp (T)	1.022	972	554	56'99	312	979	4'20
TOTALS.....	41.286 [72.794]	36.033 [64.109]	15.250 [26.954]	42'43 [42'04]	10.564	30.092	27'31
Mitjanes.....	1.587 [1.819]	1.385 [1.643]	586 [691]		406	1.157	

Hem contrastat i hem percentualitzat, i els resultats han estat els reproduïts en el quadre. D'una mostra de 26 parròquies del Camp de Tarragona (10 de l'Alt Camp, 10 més del Baix Camp i 6 del Tarragonès) que representen una població al voltant de més de 41.000 individus, van ser censats com a barons majors de 16 anys un total de 10.564, que representen el 25'5% de la població. Sobre aquests 10.564 barons majors de 16 anys podem estimar, amb els increments metodològics que hem plantejat, una població aproximada de 30.092 habitants. Aquesta població extreta dels censos de Miquelets, resulta deflactària respecte de la calculada el quinquenni 1801-1805 en base a la Taxa de Natalitat del 45x1.000, també estimatòria, en un 27'31%.

Podem concloure, doncs, que aquest és l'índex cercat des d'un principi, o sigui, més d'una quarta part de la població, un de cada quatre, s'ometia en els censos de Miquelets per tal d'evitar de ser mobilitzats per anar a la guerra. Almenys això semblen indicar els

nostres càlculs envers el Camp de Tarragona. Seria bo contrastar aquest índex amb els que es podrien obtenir calculant estimacions en d'altres zones i/o comarques, i en d'altres èpoques i/o guerres d'època moderna i/o contemporània.

[1] Per seguir el desenvolupament d'aquesta guerra, vegeu FABREGAS ROIG, JOSEP. *Catalunya i la Guerra Gran. L'aportació dels corregiments meridionals*. Tarragona: Diputació, 2000, p. 17-26; FABREGAS ROIG, JOSEP. *La Guerra Gran. 1793-1795. El protagonisme de Girona i la mobilització dels Miquelets*. Lleida: Pagès editors, 2000, p. 19-78. També: ESCARTÍN, EDUARDO. "La acción política y militar de España en la Guerra con la Revolución Francesa (1793-1795). Sus especiales características". *Revista de Historia Militar*, 4 (1959) 61-89 i ROURA I AULINAS, LLUÍS. *Guerra Gran a la Batalla de França. Catalunya dins la guerra contra la Revolució Francesa, 1793-1795*. Barcelona: Curial, 1993.

[2] Tot allò referent al cos militar dels Terços de Miquelets, es pot consultar a ROIG. *Catalunya...*, p. 27-36.

[3] Arxiu Històric de Tarragona [=AHT], *Fons Municipal de Tarragona*, Sèrie Miquelets i Milícies Urbanes (1795-1818), núm. 5 i 12. Una explicació més extensa sobre aquest fons es pot trobar a GRAU, JOSEP M.T. – PUIG, ROSER. "Una lleva militar o 'quinta' de finals del segle XVIII de la Selva del Camp. Els Miquelets". *El Pont Alt*, La Selva del Camp, 81 (desembre de 1999) 7-10.

[4] Per exemple, poden haver marginat els no útils del primer llistat (que se suposa que ha d'incloure a tots els barons majors de 16 anys), o haver inclús més llistats amb el component de "cap de família", o afegir aquest component als casats i vidus, o

no comptar els vidus, o en un sol llistat aplegar els no útils o ho fan en dos llistats, els corresponents a casats i els corresponents a solters, etc. Nosaltres hem considerat vàlid per al llistat dels "no útils", el darrer certificat de l'expedient (avalat per facultatiu), i hem considerat els anteriors llistats, com a propostes de "no útils".

[5] Per exemple el cas de Vallfogona de Riucorb, població estudiada a través dels seus compliments pasquals, i a la que se li ha estimat una taxa de deflació del 60%. GRAU PUJOL, JOSEP M.T.; PUIG TÀRRECH, ROSER. "La revisió del cens de Floridablanca (1787) a través del compliment pasqual de Vallfogona de Riucorb. Un exemple d'ocultació". *Recull*, Associació Cultural Baixa Segarra, Santa Coloma de Queralt, 6 [1999] 49-63.

[6] Hem de reconèixer que haguéssim filat més prim cercant les corresponents a la última dècada del segle XVIII, que és el període sobre el que correspon la Guerra Gran (1793-1795). Tanmateix, confiem en que a deu anys vista no hagués augmentat massa la població, sobretot atinent, no solsament la mateix Guerra Gran, sinó també les epidèmies de 1797. Hem assajat un 'test metodològic' contrastant quatre de les xifres de la taula (Botarell, Cambrils, Reus i la Selva), de les que sí que teníem calculada l'estimació poblacional en base a la TN del 45x1.000 corresponent al decenni 1791-1800 (extrets els baptismes de MORELL I TORRADEMÈ, JOSEP. *Demografia*

de Reus i la seva àrea de mercat a l'època moderna. Tarragona: Diputació, 1994, p. 52, 154 – Botarell-, 156 –Cambrils- i 95 – Reus- i de RECASENS I ROVIRA, MARIA. *La Selva del Camp en el segle XVIII*. Reus: Centre d'Estudis Comarcal Josep Iglésies, 1992, p. 56 –la Selva-). Contrastades les poblacions (del decenni 1791-1800 versus les del quinquenni 1801-1805), ens n'ha resultat una deflació d'aquestes últimes de l'1'3% que creiem insignificant, donat que hem operat amb xifres de més de 27.000 habitants.

[7] Hem triat el tant per cent calculat als eximits del quadre que reproduïx MORELL. *Demografia...*, p. 223.

[8] PUIG I TÀRRECH, ROSER. «La lleva dels Miquelets del partit de corregiment de Montblanc (1795) i el cens de Floridablanca (1787). Confrontació de dades». *Aplec de Treballs*, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Montblanc, 25 (2007) 90-98, p. 96-97. Les localitats extreïtes d'aquest treball, han estat: l'Aleixar, Cabra del Camp, la Mussara, la Riba i Siurana. Els corresponents a Vilallonga, els extreïem de RIERA, PILAR. "Els miquelets a Vilallonga". en: *Apunts per a la història de Vilallonga del Camp. El Codony: 10 anys (1994-2004)*. Valls: Cossetània Edicions, 2003 (Col·lecció El Codony – 4), 107-117. L'autora comptabilitza els majors de 25 anys (43'46%), als quals hem afegit els llevats als agregats de la Granja [dels Frares] (26), la Font de l'Astor (5), el Mas de l'Obra (3) i Montoliva (6).

EL PERSONATGE:

Manuel Grau Iglesias, sotstinent. Tercer reusenc sota les ordres de Prim a la Guerra d'Àfrica (1859-1860)

Alfredo Redondo Penas
Llicenciat en història i arxiver
Alfredo.redondo@gencat.net

Amb aquest tercer oficial, donarem per tancada la sèrie de personatges reusencs (REDONDO [2007a] i REDONDO [2007b]) que sota les ordres del general Joan Prim i Prats, participaren en la Guerra d'Àfrica (1859-1860), en el cos de Voluntaris Catalans.

Per a l'elaboració d'aquest article, he emprat les dades obtingudes del seu expedient personal [AGMS; Secció 1a., lligall G-3.956] custodiat a l'*Archivo General Militar de Segovia*, que consta d'un total de 17 folis repartits de la següent manera: càrrecs i graduacions que posseeix, cossos on s'enquadrà des de la seva entrada al servei el 4 de març de 1857, serveis, guarnicions, campanyes i accions de guerra on es va trobar, creus i condecoracions obtingudes, comissions que va desenvolupar i llicències temporals que va fruit. El més destacat del seu expedient personal són les cartes signades tant per la reina Isabel II, com pel govern provisional de la nació de Prim i el monarca Alfons XII, reconeixent els mèrits que el van dur a ser condecorat amb la "*Cruz de segunda clase de la Orden del Mérito Militar, con el uso del distintivo señalado en el art. 3º del*

mencionado Real decreto, para la recompensa de servicios especiales [AGMS; Secció 1a., lligall G-3.956, f. 14].

Manuel Grau Iglesias va néixer a Reus el 19 de febrer de l'any 1800, essent fill de Manuel i Francisca. Va entrar a l'exèrcit en una edat avançada, als 57 anys, cosa que no li va suposar cap impediment alhora d'aconseguir condecoracions per mèrits de guerra.

La seva carrera militar la trobem en el seu full de serveis [AGMS; Secció 1a., lligall G-3.956, f. 1]:

4 marzo 1857 Subteniente de Infantería por gracia especial de Ultramar (10 meses 5 días)

9 enero 1858 Licenciado absoluto (2 meses y 15 días)

24 marzo 1858 Vuelto de servicio en clase de Subteniente (7 meses 7 días)

20 octubre 1858 Dado de baja por no haberse presentado en su cuerpo (1 año 2 meses 3 días)

4 enero 1860 Teniente de Voluntarios de Cataluña desde cuyo día le es abonable el tiempo para sus adelantos en la carrera según R.O. de 21 de Mayo de 1862 (1 mes 15 días)

4 febrero 1860 Grado de Capitán por mérito de guerra

4 junio 1860 Subteniente por Real Decreto sin antigüedad

17 febrero 1860 Teniente de Infantería con esta antigüedad según Real Orden de 22 de julio de 1862 (8 años 7 meses 10 días)

29 setiembre 1868 Capitán de Infantería por gracia general (5 años 7 meses 1 día)

30 abril 1874 Grado de Comandante por mérito de guerra (1 mes 28 días)

27 junio 1874 Grado de Teniente Coronel por mérito de guerra

18 agosto 1874 Empleo de Comandante por antigüedad (1 años 10 meses 4 días)

Els serveis efectius prestats fins l'abril de 1876 són de 17 anys 9 mesos i 9 dies, però se li van concedir "Por la de Africa, según Real decreto de 14 de abril de 1860 (6 meses); por el del Sermo. Sr. Príncipe de Asturias D. Alfonso, según el de 7 de Diciembre de 1857 (2 años); por el advenimiento al trono de D. Amadeo I, según el de 3 de febrero de 1871 (1 año)" [AGMS; Sección 1a., lligall G-3.956, f. 1v.]. Si sumem totes aquestes dades, ens trobem un total de 21 anys 3 mesos i 9 dies.

Durant tot aquest temps les campanyes en les que va participar van ser les següents [AGMS; Sección 1a., lligall G-3.956, f. 4-6]:

- 1857.- Desde su entrada en el servicio que fue á solicitud propia en espectacion de buque hasta el 29 de mayo que embarcó en el Puerto de Cádiz y desembarcó en la Habana el 25 de junio. El 12 de agosto sufrió ante una Junta de Jefes el examen prevenido por el Excmo Señor Capitan Gral de 27 de mayo como procedente de la clase de paisano, resultando en este hallarse apto para desempeñar las funciones de su empleo, siendo destinado al Bón. Cazadores de la Unión nº 2 que se hallaba de gñion, en el Castillo del Mono de la Habana, donde continuo todo el año
- 1858.- De servicio de gñion en ídem, hasta el 9 de enero que fue licenciado absoluto en cuya situación permaneció, hasta el 24

de marzo que por Real orden de la misma le fue concedida la vuelta al servicio y permaneció pendiente de incorporacion, estando en la península solicitó y obtuvo por R.O de 12 de mayo de 1858 permiso para presentarse en la escuela especial del Cuerpo de la E.M. del Ejército con la comisión de que sino salía aprobado debería embarcarse inmediatamente para su destino en el vapor que debía salir de Cadiz el 12 de agosto, y no habiendose presentado en dicho Ejército fue dado de baja según lo dispuesto por el Excmo. Señor General Subintendente y en cumplimiento de lo mandado por S.M.

- 1859.- Dado de baja.
- 1860.- En 4 de enero fue nombrado Teniente de la 2ª Compañía del Batallon de voluntarios de Cataluña cuyo nombramiento fué aprobado por R.O. de 21 del mismo y habiendo embarcado el 26 con su Bón, en la ciudad de Barcelona para el Ejército de Africa é incorporado al 2º Cuerpo del Ejército para las órdenes del Excmo. Señor Teniente General Conde de Reus, se halló en dicho Bón en la Batalla del 4 de febrero en los campos de Tetuan, por la que fué agraciado con el grado de Capitan, en la de 11 de marzo y batalla del 23 sobre el río Martin, en la que quedó su Bón, reducio á menos de la mitad de su fuerza y por la que se le concedió la Cruz de San Fernando de 1ª clase, destinado al Regimiento de Zaragoza se incorporó al mismo en la plaza de Tetuan, donde continuó prestando su servicio hasta que por R.O de 17 de Agosto fue destinado á este Regimiento de Extremadura nº 15. Habiendose incorporado a él en la Plaza de Lérida, donde

permaneció hasta el 9 de noviembre que pasó a la de Bcna, continuando el resto del año de servicio ordinario.

- *1861.- De gnión en Bcna hasta el 18 de octubre que con su Bón pasó a guarnecer la Plaza de Tetuan en cuyo puesto continuó hasta fin de año.*
- *1862.- De gnión en Tortosa y por R.O. de 21 de mayo S.M. queriendo recompensar los servicios prestados por este Oficial en la Guerra de África ha tenido á bien resolver se le considere vuelto al servicio desde el 4 de enero de 1860 en que fué nombrado Teniente con destino á las compañías de Voluntarios Catalanes, reabilitándole así mismo en el empleo de Subteniente que antes había tenido; cuyo tiempo y antigüedad, hasta que fúe baja como procedente del Ejército de Ultramar le será abonable al adquirido desde el día 4 de 1860 para los efectos correspondientes en la carrera y por Real orden de 22 de julio, ascendió a Teniente con la antigüedad de 19 de febrero de 1860, con destino al Bón Cazadores de las Navas número 14, siendo baja en este Regimiento en fin de dicho mes de Julio, al que se incorporó en San Ildefonso, donde permaneció hasta 9 de setiembre que regresó á la Corte, donde continuo de gnión el resto del año.*
- *1863.- En ídem hasta fin de Julio que fué baja en este Bón Cazadores de las Navas por haber sido nombrado Ayudante de Campo del Comandante Señor Capitán Gral en Jefe del 1er Ejército y Distrito de C.L.N según R.O de 27 de junio y continuó en dicha situación el resto del año.*
- *1864.- En la propia comisión hasta que por R.O. de 18 de*

octubre, se dispuso continuar á las inmediatas órdenes de dicho Gral. con objeto de ausiliar los trabajos de la táctica de las tres armas y por otra Rl disposicion de 26 del propio mes, fue de nuevo ayudante de Campo, nombrado del Expresado E.S.C.L. de Ejército, en cuya comisión terminó el año.

- *1865.- Continuó de Ayudante de Campo hasta que por R.O. de 25 de mayo pasó en clase de supernumerario de Bón. Provl. de Málaga y en su consecuencia fue baja en la anterior situacion. Se incorporó á su debido tiempo y quedó en el citado de Bón el resto del año.*
- *1866.- En 24 de setiembre le fué concedido su residencia en Churriana con goce de medio sueldo según lo havia solicitado donde finalizó el año.*
- *1867.- En igual situación hasta fin de febrero que según R.O de 19 del mismo es baja en este cuerpo y quedó en la de reemplazo.*
- *1868.- Continuó en situacion de reemplazo hasta fin de Marzo, en que por R.O de 13 del mismo fue nombrado Ayudante de Campo del Excmo Señor Capitan Gral del Ejército Don Manuel de la Concha, Marqués del Duero. Por fin de Marzo fue alta en la clase de Comisiones activas, en concepto de Ayudante de Campo y continuó hasta fin de Diciembre que pasó á situación de reemplazo con residencia en Madrid.*
- *1869.- De reemplazo en Madrid hasta fin de Julio que fué baja por habersele concedido trasladar su residencia en la misma situacion á Churriana, provincia de Málaga según orden de 8 del propio mes, en cuyo punto se hallaba á la razon en mes de licencia concedida por el Excmo*

Señor E.G. de C.L.N. y prestó ante el Alcalde del mismo el juramento á la Constitución del Estado.

- *1870.- En dicha situación todo el año*
- *1871.- Id. id. habiendo prestado el juramento de fidelidad á S.M. el Rey D. Amadeo 1º ante dicha autoridad local, el día 7 de febrero de este año*
- *1872.- Continuó en situación de reemplazo hasta que por R.O. de 9 de marzo fué destinado á continuar sus servicios de Bón de Reserva de Málaga, siendo baja en la nómina de la clase por fin de diho mes de que se incorporó á su debido tiempo y continuó en el mismo hasta fin de setiembre que fué baja por pase a situación de reemplazo en este Distrito según orden del Jefe superior del arma fecha del 11 mismo, en cuya situación finó el año*
- *1873.- Igual situación todo el año*
- *1874.- En id. id, hasta fin de marzo que es baja por haber sido destinado a las inmediatas órdenes del E.S.C.G. de Cuba por orden de 20 del mismo. Por otra de 1º de marzo se dispone que este capitán continúe perteneciendo al Ejército de la Península durante las operaciones de la actual campaña según así lo solicitó a E.S. Gral en Jefe del 3er cuerpo de Ejército del Norte. Por otra del 16 del citado mayo se le destina á las inmediatas órdenes de esta autoridad, de cuya situación pasó á las del E.S. Gral Don Miguel de la Vega Inclan, jefe de E.M. general de dicho Ejército por orden de 31 de julio.*
- *1875.- Por R.O de 6 de julio queda sin efecto el pase á Cuba de este Jefe y fijo su residencia en situación de reemplazo en Granada. Por otra soberana disposición de 5 noviembre se le*

nombra Ayudante de Campo del Excmo. Señor Capitán Gral de las Islas Baleares en cuya situación continua.

Les condecoracions que va obtenir per la guerra d'Àfrica van ser el 1860 la Cruz de San Fernando de 1ª classe pels mèrits adquirits a les batalles de l'11 de març i del 23 al río Martín; un any després, el 1861, per "Real Cedula de 19 de abril disfruta la medalla de Africa concedida por S.M. al Ejército [AGMS; Secció 1a., lligall G-3.956, f. 11].

El més destacat del seu expedient són els últims cinc folis corresponents a diferents mèrits concedits [AGMS; Secció 1a., lligall G-3.956, f. 12-17]:

1. En la carta, amb data de 12 d'octubre de 1863 i signada per Isabel II "por la Gracia de Dios y por la Constitucion del Monarquía Española, Reina de las Españas", se li concedeix el "grado de capitán graduado de infantería".
2. El Govern provisional de la Nació, "y en su nombre el Ministro de la Guerra, Capitan General de Ejercito Don Juan Prim y Prats, Conde de Reus, Marques de los Castillejos, etc., etc., etc.", "el nomena capità d'infanteria "por la obra que presentó en 1865 titulada De la Guerra Nacional y de Montaña" i se li concedeix, amb data de 10 de febrer de 1869, "la Cruz de primera clase de la Orden del Mérito Militar con el uso del distintivo señalado en el art. 3º del mencionado Real decreto para la recompensa de servicios especiales...".
3. Alfonso XII, rei constitucional d'Espanya, li atorga quatre premis:
 - a. Amb data de 27 de novembre de 1876 se li va concedí "el grado de Comandante de Infateria, en recompensa del mérito que contrajo en las acciones que tuvieron lugar contra las facciones carlistas del Norte, en la Aldea de Otanez, alturas de las Muneras y Peña de Galdainez, los días veintiseite, veintiocho y treinta de Abril del citado año".

- b. L'onze de desembre de 1876 se li va concedir *"el grado de Teniente Coronel de Infanteria como recompensa del merito que contrajo en el combate que tuvo lugar contra las facciones carlistas en la línea de Estella, el veintisiete de junio, del citado año á las ordenes del Capitan General del Ejército Don Manuel Gutierrez de la Concha"*.
- c. El 7 de març de 1877 *"se le concedió el grado de Coronel de Infanteria con destino al Batallón Expedicionario á la isla de Cuba número trece..."*.
- d. Amb data de 8 de març de 1881 i, segons reial decret de 3 d'agost de 1864 *"y atendiendo á*

que Don Manuel Grau Iglesias siendo Teniente Coronel graduado Comandante de Infanteria se halla comprendido en la Real orden circular de catorce de abril de mil ochocientos setenta y seis he tenido á concederle la Cruz de Segunda clase de la Orden del Mérito Militar...".

Com hem pogut veure, aquest reusenc va desenvolupar una carrera militar plena d'èxits i condecoracions, essent, juntament amb en Victorià Sugranyes i Josep Tàrrrech Bofarull, els reusencs que aconseguiren les més altes graduacions en l'exèrcit espanyol que va participar en la Guerra d'Àfrica.

FONS I BIBLIOGRAFIA

AGMS : Archivo General Militar de Segovia.

REDONDO [2007^a]

REDONDO PENAS, ALFREDO. "Victorià Sugranyes Fernández. 200 anys del naixement d'un altre fill il·lustre de Reus". A *Carn!* [en línia –pdf-], Maig de 2007, núm. 4, p. 8-13. [Consulta Maig de 2007]. Disponible a: <http://perso.wanadoo.es/ramon19630427>.

REDONDO [2007^b]

REDONDO PENAS, ALFREDO. "Josep Tàrrrech Bofarull. Història d'un militar reusenc". A *Carn!* [en línia –pdf-], Setembre de 2007, núm. 5, p. 15-18. [Consulta Setembre de 2007]. Disponible a: <http://perso.wanadoo.es/ramon19630427>.

ANNEX:

Reial Decret de 3 d'agost de 1864 instituint l'Ordre del Mèrit Militar. Article tercer.

[AGMS, *Secció 1^a*, llig. G-3.956, f. 14]

"3º. La primera clase será representada por una cruz sencilla de cuatro brazos iguales, con el escudo de armas Reales en el centro y la corona sobre el brazo superior, descansando en un rectángulo de oro que llevará inscrito el título de la campaña, la fecha del hecho de armas ó de la concesión, si esta fuera por otro motivo. Dicha cruz será esmaltada de rojo cuando se concediere por mérito de guerra, y de blanco cuando fuese otorgada por otros servicios; se llevará al pecho pendiente de una cinta de seda roja con lista blanca en el centro, igual á la tercera parte de su ancho para la cruz roja, y con los mismos colores invertidos para la cruz blanca. La de segunda clase consistirá en una placa de plata brillantada, con la misma cruz roja ó blanca en el centro, y la sola diferencia de que la corona y rectángulo superior descansarán sobre el escudo de armas central, y este irá orlado de cuatro flores de lis de oro. Esta condecoración se llevará al lazo izquierdo del pecho sin otra distinción. En las de tercera clase será dicha placa de oro, distinguiéndose además de la anterior por su mayor tamaño. La de cuarta clase ó Gran Cruz tendrá por insignias una banda de cinta ancha, que se llevará terciada del hombro derecho al lado izquierdo, unidos sus extremos por un lado de la cinta estrecha, del cual penderá la cruz de primera clase. Además de esta banda usarán la placa de tercera clase, con la diferencia que el rectángulo donde figura la inscripción será de plata..." (*Gaceta de Madrid*, número 221, del 8 d'agost de 1864).

NOTÍCIES:

El primer refugi antiaeri museïtzat

El juliol de 2006, s'inaugurà el primer refugi antiaeri museïtzat de Catalunya, a la Garriga. Es tracta d'un espectacular refugi excavat a la roca natural, amb més de 100 metres de galeries soterrànies, que mostra la crua realitat d'aquells que van haver de conviure sota les bombes.

[www.lagarriga.cat]

Exposició sobre la GCE a Palamós

Fins el 28 de gener de 2007, s'ha pogut visitar l'exposició sobre el desenvolupament de la Guerra Civil a Palamós, i l'impacte que va tenir sobre la població local. La mostra, s'exposava a la Sala d'Exposicions Itinerants del Museu de la Pesca.

[*Sapines, 51*]

Presentació de llibres: Víctimes de la GCE al Penedès

El 16 de març de 2007, a les 19:00h., a la biblioteca Armand Cardona Torrandell, de Vilanova i la Geltrú, es celebrà l'acte de presentació del llibre de Ramon Arnabat i Anna Sabanès, *Víctimes de la Guerra Civil. 1936-1939 al Penedès*.

[*Infocentres, 43, 9*]

Projecte per museïtzar l'aeròdrom de La Sènia

L'Ajuntament de la Sènia, s'ha proposat recuperar l'aeròdrom de la guerra civil. El pla passa per convertir les runes existents en un centre d'interpretació sobre el paper de l'aviació durant la GCE, i les relacions del camp d'aviació amb la població local. En breu està prevista la creació d'un patronat que gestioni el nou equipament, i un dels seus membres serà l'Exèrcit de l'Aire.

[*DT, 18-04-2007, 25*]

L'IEP organitzà una visita pels espais de la batalla de l'Ebre (23 de setembre de 2007)

El diumenge 23 de setembre de 2007 es va realitzar una visita pels espais de la Batalla de l'Ebre organitzada per l' Institut d'Estudis Penedesencs, pare del projecte «Tots els Noms». En l'excursió es visitaren els diferents espais de la batalla de l'Ebre: Corbera d'Ebre (El poble vell i el Memorial de les Camposines), la Fatarella (Espai històric de les Deveses), Villalba dels Arcs (Espai històric dels Barrancs/trinxeres), Pinell de Brai (el Centre d'Interpretació Les Veus del Front, les cases caigudes) i la Serra de Pàndols, Cota 705. El preu de la sortida va ser de 38€.

[IRMU]

Commemorant la victòria al coll de Panissars (1285)

Des de 1987 l' de Projectió Exterior de la Cultura Catalana organitza la commemoració anual de la victòria de Pere II "El Gran", sobre els exèrcits francesos de Felip IV, al coll de Panissars (1285). Enguany, la commemoració es desenvolupà en sengles actes, a Panissars, el passat 7 d'octubre a 2/4 de 12 (722è aniversari), i a la ciutadella de Roses, per la tarda, festejant la victòria naval catalana a la badia rosenca. A Panissars s'estroncà la injusta croada impulsada pel rei de França i el Sant Pare contra Catalunya.

[www.partitrepblicacatala.cat/dinimg/noticies]

Ha mort l'Eusebi Pérez Martín

Eusebi Pérez Martín (Vilafranca del Penedès, 1920), va morir el dia 17 d'agost a la ciutat de Caracas (Veneçuela) on residia junt a la seva esposa Aurora Just, els seus fills Jasmin i Oscar, i els seus nets i netes. Eusebi Pérez Martín era un dels darrers catalans supervivents dels camps d'extermini nazis, ell va passar 57 mesos al camp de Mauthausen. Amb 16 anys, i junt a dos germans seus el Jesús i el Marià, va marxar al front d'Aragó amb la Centúria Vilafranca. Després d'un intens aprenentatge a l'Escola de Mecànics d'Aviació s'integrà com a mecànic al grup XXVI de caça "xatos" de l'aviació republicana, amb la qual seguí diferents indrets al llarg de la guerra civil. Un cop acabada la guerra passà per diversos camps de concentració francesos, i després va ser adscrit a una Companyia de Treballadors Estrangers. Amb la invasió Alemanya del territori francès i l'esclat de la II Guerra Mundial, molts republicans exiliats acabaren a la ciutat d'Angulema (1940), on foren fets presoners pels nazis i tancats al camp d'extermini nazi de Mauthausen, ell amb el número 3.859, on passà 57 mesos, sent-ne un dels pocs republicans espanyols supervivents. L'any 1945 un cop alliberat el camp, s'instal·là a París, però l'any 1948 es va traslladar a Veneçuela, a la ciutat de Caracas, on coincidí amb d'altres vilafranquins, com Rodolf Llorens i Pere Grases. Allà va refer la seva vida, i fins l'any 1972 no va tornar a Espanya. Les darreres visites al Penedès foren els anys 2005 i 2006, per rebre diversos reconeixements per part de les institucions catalanes i penedesenques.

[IRMU]

Capta Ilerda. A 300 anys del setge borbònic de Lleida

Dins del programari de la commemoració del 300 aniversari del Setge de Lleida de 1707 i del tancament de la Seu Vella, la capital del Segre ha endegat un seguit d'activitats. El mes d'octubre de 2007 es va presentar *Capta Ilerda*, programa que neix per valorar la imponent presència del patrimoni conservat relatiu a la presa de Lleida per part dels exèrcits de Felip V, la tardor de 1707, i que es configura com un dels eixos de la capitalitat cultural de la ciutat, coorganitzat pel Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, l' d'Estudis Ilerdencs, la Fundació Pública de la Diputació i l' Municipal d'Acció Cultural.

El 9 d'octubre, a l' Municipal d'Acció Cultural de Lleida, va tenir lloc la presentació del còmic *La caiguda de Lleida. 300 anys*, de Josep Vallverdú i J. Cazares, una manera didàctica d'explicar la Història.

El 21 d'octubre va tenir lloc un acte a Lleida en el que hi van participar més de 800 persones. Es tractava d'encerclar la Seu Vella i ballar la sardana *Lleida, ciutat pubilla*, interpretada per la Bellpuig Cobla. L'acte va ser organitzat pels Amics de la Seu Vella i el Grup Sardanista Montserrat, i pretenia commemorar la caiguda de la ciutat en poder de Felip V el 1707. L'encerclament va ser complet, a excepció de la Porta de la Mitja Lluna, on rau la inscripció repressora: "*Capta Ilerda*", que es va deixar de cobrir com a senyal de protesta contra la virulència d'aquell setge.

El 25 d'octubre, s'inaugurà a la seu de l' d'Estudis Ilerdencs, l'exposició *Capta Ilerda, Lleida 1707*, que reviu la conquesta de la ciutat per les tropes borbòniques el 1707, tot exposant gravats originals i objectes militars de l'època. L'acte fou presidit pel vicepresident de la Diputació, el director de l'IEI i el del Departament de Cultura de la Generalitat a Lleida. També hi eren presents el director del diari Segre, entitat col·laboradora en l'organització de l'exposició i el president dels Amics de la Seu Vella. El comissari de l'exposició fou Joan Cal.

[CCC Digital, 42, 5]

Vae Victis, taller sobre la Guerra a l'antiguitat

El 4 de novembre de 2007, el jaciment arqueològic de n'Olivera, a Sant Cugat del Vallès, acollia un taller sobre la guerra a l'antiguitat, organitzat pel Col·lectiu de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola, i adreçat a tot el públic en general, major de 8 anys.

[www.lrmu.org]

Presentació de llibres: Els exèrcits catalans (1713-1714)

Dissabte 15 de desembre de 2007, a les 18.00h., es celebrà al local Memorial 1714 (Fossar de les Moreres, Barcelona), la presentació del llibre de Francesc Xavier Hernández Cardona i Francesc Riart, *Els exèrcits de Catalunya (1713-1714). Uniformes, equipaments, organització* [Barcelona: Rafael Dalmau, Editor, 2007]. L'acte anà a càrrec del senador i professor de la UPC Carles Bonet, i comptà amb l'assistència dels autors i de nombros públic.

LA CITA

"los sucesos de la guerra eran varios, que hoy había perdido el Rey una plaza y mañana podía ganarla".

Cartas de algunos padres de la compañía de Jesús, sobre los sucesos de la monarquía entre los años de 1634-1648. VI, en MHE, vol. XVIII. Madrid: Manuel Tello, 1888-1893, p. 118.

LA DEESSA FORTUNA

Malgrat tots els elements, naturals i tècnics, que intervenen en el conflicte entre dos contendents, un dels més superficials i que acaba tenint un pes notori en el descabdellament final dels esdeveniments, ha

"perque de la bona executio depen ja la bona fortuna del exercit, y de la mala la desdicha".

MORADELL, DOMINGO DE. *Preludis militars...* Barcelona: Jaume Romeu, 1640, p. 4v.

estat la Fortuna (fortuna per a uns, infortuni per a d'altres). La deessa Fortuna reparteix els seus dons capriciosament, sense una norma que ho previngui i/o ho justifiqui. Una tempesta a deshora, la mort sobtada d'un cabdill, un error inesperat, un cúmul de circumstàncies amb les que no s'hi preveia, son factors claus en les batalles, i de la mateixa manera, la marxa de les guerres és insubjectable. Hom podia preveure quan començava una

"tot éxit porta en sí la llavor d'una possible derrota[...] no hi ha victòria permanent ni gesta definitiva en un món subjecte eternament al canvi".

ELLIOTT, J.H. *El Conde-duque de Olivares. El político en una época de decadencia*. Madrid: Crítica, 1991, p. 102.

guerra, no quan ni com acabaria. La Fortuna podia somriure un dels bàndols, però, fugissera, el contrariava més endavant; la sort de les batalles condicionava l'evolució dels conflictes, fent treballar més

que mai tot l'aparell de la Diplomàcia. Els pares jesuïtes hispànics ens proporcionen una primera cita, l'altra la manllevem d'un tractadista català, Domingo de Moradell; en recordem una tercera, d'un dels més grans historiadors d'època moderna, l'il·lustre hispanista Ser John H. Elliott.

RECENSIONS:

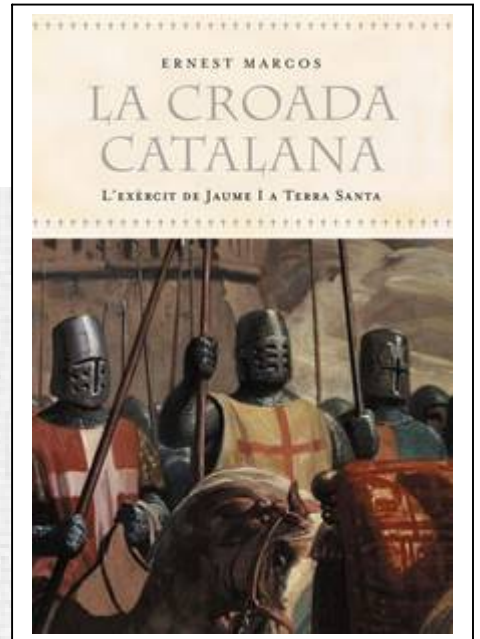
MARCOS HIERRO, ERNEST. *La croada catalana (l'exèrcit de Jaume I a Terra Santa)*. Barcelona: L'Esfera dels Llibres, 2006, 253 p.

"Ara, quan s'apropa la commemoració del vuitè centenari del rei, nascut a Montpeller la nit de la Candelera de l'any 1208, trobem oportú de retornar a la croada de Jaume I a Terra Santa, a aquest episodi mig oblidat de la seva vida per explicar-lo de bell nou en el seu context històric global i analitzar-lo així en conseqüència, no com el capritx isolat d'un sobirà envellit, sinó com un esdeveniment crucial de la política internacional de la segona meitat del segle XIII.

El seguiment d'aquesta història ens portarà a escenaris molt llunyans. Anirem de Karakorum, la capital de l'Imperi mongol, fins al petit monestir d'Horta, on Jaume d'Aragó s'acomiadà commogut dels seus plorosos parents abans de marxar a Terra Santa. Evocarem també les fredes estepes del Kiptxac on els mercenaris caçaven els esclaus mamelucs, el xafogós campament de Tunis on moriren centenars de croats francesos, el castell muniquès on el jove Conradí somniava a recuperar el regne perdut dels avantpassats i la fortalesa aïllada d'Àsia Menor on llanguia empresonat un petit emperador eixorbat.

També ens farà conèixer, a banda de Jaume I, personatges d'una talla inigualada, potser tal vegada inigualable, fills d'una època convulsa i curulla de prodigis: orgullosos col·leccionistes de corones com Carles d'Anjou i Alfons X de Castella; usurpadors sense escrúpols i alhora magnànims com Miquel VIII Paleòleg i Baibars d'Egipte; bastards reials cobejosos d'honors i reconeixement com Manfred de Sicília i Ferran Sanxis de Castre; sobirans famosos per llur presumpta bona voluntat com Lluís de França i Abaqa de Pèrsia, i clergues venjatius i amargats com el papa occità Climent IV. Tots ells jugaren en l'espai de deu anys una partida apassionant en el tauler de la diplomàcia internacional en què es dirimien simultàniament els destins de Terra Santa, Bizanci i Sicília".

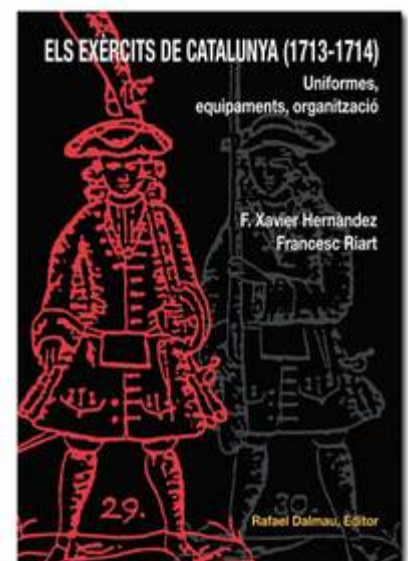
[www.Esferallibres.com]

HERNÁNDEZ, F. XAVIER; RIART, FRANCESC. *Els exèrcits de Catalunya (1713-1714). Uniformes, equipaments, organització*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor, 2007, 349 p.

Tal i com anuncien els autors en el pròleg (en realitat, prefaci) el llibre tracta sobre "la Campanya Catalana de 1713-1714, en la guerra de Successió espanyola, i la capacitat dels catalans per organitzar forces armades", i vol ser una contribució a l'enfocament estrictament militar d'aquest episodi històric. L'obra d'Hernández i Riart és molt més, ja que fa un esforç per abordar integralment la temàtica militar catalana, en el seu punt històric més culminant, i ho fa a través d'un treball d'investigació notable i ben reeixit.

La introducció és una (bona) síntesi de la historiografia

(catalana) sobre el conflicte, però és el segon capítol, l'“Epíleg...” el que realment introdueix i emmarca el llibre en el seu context concret. El següent capítol analitza les directrius que les autoritats catalanes van assumir de cara a la defensa militar de Barcelona, i les estratègies posades en pràctica: conservar una mínima host de cavalleria per hostilitzar l'enemic, perimetrar la zona de combat del setge als camps que contornejaven els murs (per conservar algunes terres de conreu i horta i proveir els defensors), disposar la coronela per a les guàrdies a ciutat, impulsar combats de guerrilla per desgastar l'enemic (que, de fet, l'impediren progressar durant un any), etc. També van improvisar una petita flota per mantenir expedit el canal directe de Mallorca, la qual va exercir una intensa activitat corsària. Finalment, es va intentar fomentar la revolta i la resistència arreu del país, debades, per la por a les dures represàlies. El capítol dit “Guerres de Randa”, s'ocupa de la part orgànica dels exèrcits contendents, passant a un primer plànol els comentaris al voltant del fusell, la baioneta, les tàctiques de combat en camp obert, les ordenances militars de 1706 que regulaven la composició dels regiments i companyies, etc. També l'organització d'unitats de cavalleria, la seva tàctica de combat, l'estructura de comandaments, etc.; després, l'artilleria, canons de bronzo i ferro, morters, pedrers, calibres, abast, efectes, utilitat, etc. Segueix un capítol dedicat al procés tècnic i polític d'organització de l'exèrcit català: acords de les autoritats, nomenament del comandament suprem i de la plana major, assignació de salaris, recursos, lleves i allistaments, nombre d'efectius, creació dels regiments i dels diversos cossos (aquell exèrcit català era una *“galàxia de petites unitats que el componien i dona una idea de fragmentació i desordre”*): batallons, artilleria, minadors, fusellers de muntanya (els famosos i inestimables *Miquelets*), i d'altres unitats singulars (voluntaris, cos d'agregats, la coronela, les esquadres de quarts –brigades emprades *“per obres de defensa, tasques de vigilància, així com per oferir un marc de mobilització lleuger a refugiats”*; també s'agrupaven en patrulles i feien de policia militar-). En aquest punt, els autors destaquen una característica de l'exèrcit català, la solvència dels quadres de comandament *“competent i amb escreix de nombre”* i expert, com ho evidencia el baix nombre de desercions i la gran quantitat d'oficials morts en combat. El capítol sobre l'origen dels combatents, allotja les zones i nacions a les que pertanyien els soldats austriacistes: poc més de la meitat provenien dels regnes de l'antiga Corona d'Aragó, Catalunya inclosa, un 20% de la resta d'Espanya (Andalusia, Galícia, Lleó, Múrcia, Navarra), i un 30% d'arreu d'Europa (Alemanya, Anglaterra, Còrsega, Flandes, França, Irlanda, Itàlia, Portugal, Savoia, Suècia). Equipaments i uniformes són en un nou capítol profusament detallats, des del barret fins a les botes: terminologia, ús, forma i colors, etc., en un dels aspectes on sembla que més s'hi han esforçat els autors; acompanyen les explicacions il·lustracions en blanc i negre, concisament retolades, amb una relació de peces comentades una a una. També s'inclou un parell d'apartats sobre l'armament de l'època i les banderes, ensenyes i estàndards dels diferents regiments i batallons. Segueixen dos capitulets més, breus però força interessants, l'un s'encarrega de la poliorcètica (artilleria i fortificació), lamenta l'estat obsolet de les muralles barcelonines i comenta les estratègies d'assetjament dels ducs de Pòpuli i de Berwick; el segon dedica unes pàgines a la fabricació d'armes a Catalunya, la provisió de pólvora (a través dels molins manresans), la municció, etc.

L'altra meitat del volum està extensament dedicat a enumerar i descriure els diferents regiments i unitats militars, un cada dos fulls, on consten els comandaments, els antecedents històrics, la descripció de l'uniforme que utilitzava, i dibuixos colorejats il·lustratius. Tanquen el llibre una quarantena de pàgines d'apèndix (bàsicament, la reconstrucció de les unitats militars a través dels ingressos a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona), dos plànols de l'assalt de l'Onze de Setembre i, finalment, bibliografia i fons documentals consultats.

El llibre peca de caure en certs axiomes, més que discutibles i encara per corroborar, com per exemple la pregona eficàcia dels miquelets (caldría una anàlisi més extensa i profunda de la seva efectivitat) o la consolidada tradició militar catalana *“L'exèrcit català es va construir a tota velocitat, però no va ser un producte de la improvisació sinó de l'experiència acumulada d'una sòlida tradició bèl·lica. La cultura militar i d'ús d'armes de la Catalunya de 1713-1714 era altíssima”*. Aquesta

afirmació no seria tan dubtosa si els efectius humans haguessin estat més considerables o si les fortificacions defensives haguessin estat al dia. Caldria veure si aquesta "tradició militar consolidada" ho era únicament a Barcelona o es podia estendre a la Catalunya rural de l'interior, on els naturals encara s'acollaven en sometents precàriament armats. A la ciutat de Barcelona no hi van mancar mai armes ni el proveïment necessari de pólvora i municions, tampoc, segurament, una burgesia relativament entesa en el tema militar, però en tot cas, immersa en una realitat molt diferent de la de la resta de catalans. Considerem, a més que la formació d'un exèrcit consta de tres pilars bàsics: els efectius humans, la intendència i el finançament, aspectes aquests tres que, si bé en algun lloc han esta tocats, no ha estat més que de passada, centrant-se especialment en aspectes orgànics (armes, uniformes, estàndards), curiosos, però no tan rellevants.

Amb tot, l'obra de X.Hernández i F.Riart, és un assaig notable on és fàcil endevinar l'enorme esforç d'investigació dut a terme, i allò que és més important, és un llibre que s'havia d'escometre perquè mancava a la historiografia militar catalana, i els autors ho han fet, amb nota alta. Ha de contribuir, estem segurs, a esmicolar l'obsessiva fòbia contra el tema militar a la nostra historiografia, una aversió incomprendible si atenem a la realitat bèl·lica de la societat d'antic règim, i als molts conflictes que van sacsejar els esdeveniments polítics i socials del país.

[MG]

JIMÉNEZ SUREDA, MONTSERRAT. *Girona, 1793-1795. Guerra Gran i organització política a la monarquia dels Borbons*. Girona: Ajuntament, 2006, 638 p.

"Es tracta d'un volum monumental, dens, enorme, amb una quantitat de documentació impressionant, amb 637 pàgines de lletra atapeïda, a on es bolca tota la informació pacientment recollida per l'autora durant molts anys, se la classifica, i se'n treuen arguments i consideracions que faciliten la comprensió d'un període tan convuls com oblidat en la història dels nostres avantpassats.

La Guerra Gran –la de la monarquia espanyola contra els exèrcits sorgits de la revolució francesa– va ser probablement tan o més devastadora per a les nostres comarques que la guerra del Francès, quan varen esdevenir-se els setges de 1808 i 1809. Aquí varen ocórrer els fets militar més actius i sagnants, i sobretot els pobles i la ciutat patiren la devastació provocada per l'entrada massiva i obligada dels exèrcits, compostos per més de cent mil efectius, amb els seus cavalls, carruatges... que abusaren reiteradament de la gent, i no tingueren el més mínim escrúpol en cometre les més horroroses malvestats, per tal d'alimentar-se, aixoplugar-se i aconseguir l'anhelat botí de guerra al qual aspiraven tots els soldats. L'autora va explicar en la presentació del llibre que l'única diferència entre l'exèrcit francès i l'espanyol, és que el primer robava, violava les dones, i matava, mentre que el segon es limitava a robar i no violava ni matava els paisans, llevat de casos excepcionals.

Del llibre de Montserrat Jiménez en poden sortir centenars de novel·les històriques a les quals tan afeccionat és el lector d'avui. L'autora dóna arguments per mil anècdotes que permeten entendre i «viure» apassionadament aquella guerra oblidada. No és només un treball de síntesi, ni de teoria històrica: és el fruit d'una recerca a totes les fonts possibles, per tal d'oferir el panorama puntual d'uns fets que deixaren exhausta la població gironina, s'enduren els seus millors fills obligadament a les milícies, i espoliaren masies, plantacions, sembrats i tot el que se'ls posà al davant. Només cal pensar que la població gironina era llavors d'uns sis mil habitants, i que els invasors es comptaven per centenars de milers... Pobles enters que oferiren resistència, resultaren massacrats!

De la misèria d'aquelles milícies en donen fe les actes d'un consell de guerra contra un soldat que quan estava en formació el caporal va ordenar «*Vista a la dreta...!*» I ell va contestar: «*La vista a la dreta, i les mans als collóns.*» Encausat el llenguallarg, s'explicà que ho havia dit perquè «*No tinc botons a les calces*», i continuat l'interrogatori, el geni li va dictar de nou una rèplica imprudent: «*¿Que m'els he de cordar amb la punta del carall?*» El capità va manar que el possessin a l'estaca i això va provocar un motí dels seus companys. Què es podia esperar d'exèrcits com aquests, sinó saqueigs i sofriments?"

[*El Punt*, Girona, 18/27-04-2007 – www.bohigas.com]

FIGUERAS, JOSEP M. *Entrevista a la guerra. 100 converses. De Lluís Companys a Pau Casals (1936-1939)*. Barcelona: L'Esfera dels Llibres, 2007, 360 p.

"L'entrevista es el gènere periodístic més directe i atractiu per al lector, és molt fàcil de llegir pel dinamisme que comporta i pel combat que s'estableix entre el periodista que vol saber i l'entrevistat que només vol dir una part o una visió. I de la lluita sorgeix el diàleg.

Ara, de la ma de Josep Maria Figueres, que ha recuperat les cròniques del periodisme de la Guerra Civil, ens apropem al període més dramàtic del segle XX a través de la veu dels personatges més interessants del món en armes. Se'ns presenten polítics i homes representatius que responen en diverses entrevistes, pràcticament totes les que van donar al llarg del conflicte. Així, hom aplega les de: Josep Tarradellas, Frederica Montseny, Lluís Companys, Hilari Salvadó, Andreu Nin, Jaume Miravittles, Joan Peiró, Joan Comorera, Pau Casals, Pere Bosch i Gimpera, Joan Casanovas i Carles Pi i Sunyer, en un treball de recuperació periodística i històrica que esdevé un viatge en el temps en una original recompilació de les cent entrevistes aparegudes a la premsa de la guerra civil a Catalunya".

[www.tirant.com]

ZEPEDA ITURRIETA, JUAN ROBERTO i JORDI PÉREZ MOLINA. "L'Hospital de Sang de Valls (1937-1939)". *Quaderns de Vilaniu*, Valls, 51 (Maig 2007) 3-79.

Amb l'objectiu declarat d'explicar els orígens de l'Hospital de Sang vallenc, la seva organització i el paper que desenvolupà durant la GCE, els autors aposten per recuperar aquesta part oblidada de la història, retraient la historiografia d'haver-se preocupat poc dels aspectes sanitaris del conflicte. Rere una introducció a tall de prefaci, l'extens article s'enceta amb un capítol dedicat a l'organització de la sanitat republicana en temps de guerra, per passar, tot seguit, a exposar tot allò d'interessant al voltant de l'Hospital de Sang de Valls, la creació l'1 de maig de 1937, el seu paper durant la Batalla de l'Ebre, la posterior ocupació franquista, la seva transformació en hospital de campanya entre 1938-1939, etc. Un quart capítol s'ocupa de l'Hospital portes endins: el personal sanitari, l'assistència dispensada als combatents, transport, convivència amb els pacients, etc., així mateix, el nombre dels que hi van morir ("gràcies a la relació d'inhumacions efectuades al cementiri de Valls entre el 1937 i el 1939"), un total de 347 persones, 339 de les quals, eren militars. Zepeda i Pérez insereixen un quadre amb l'estadística mensual de traspassos, i s'esforcen a identificar els cossos i brigades republicanes existents. No obliden tampoc l'assistència de l'Hospital a la població civil, i deixen per al final unes breus conclusions i l'extensa relació de fonts documentals i bibliogràfiques utilitzades per a l'elaboració del seu treball (amb 40 testimonis orals), el qual de no haver ofertat les seves pàgines QV, hauria molt bé pogut esdevenir un opuscle monogràfic. Clou amb un apèndix de 25 pàgines que llista els pacients enterrats al cementiri vallenc entre gener de 1937 i març de 1939. El treball de Zepeda

i Pérez, està profusament il·lustrat amb imatges de l'època que recullen el testimoni gràfic de l'Hospital i del seu personal més destacat, amb fotografies cedides per particulars (en la seva majoria) i de l'Arxiu Municipal de Valls i del Comarcal de l'Alt Camp.

[MG]

www.11setembre1714.org “11setembre1714.org”

Web dedicada a l'estudi i debat sobre l'Onze de Setembre (de 1714) i per extensió, sobre tots els aspectes de la Guerra de Successió (1705-1713) i la campanya contra Catalunya (1713-1714). Val a dir que la site és molt completa i ha estat acuradament montada en tots els seus detalls, essent constantment actualitzada amb tota mena d'informació afí.

Obre amb la reproducció del famós quadre d'Antoni Struch (1909) i una declaració d'intencions, per exposar, tot seguit l'agenda de les conferències itinerants programades per al mes de novembre de 2007 sota l'epígraf: “300 anys de la Guerra de Successió”, i d'altres relacionades amb l'esmentat conflicte (p.e. les commemoratives al 1707 de Lleida), fins a una dotzena. En aquesta pàgina inicial, s'hi pot trobar l'apartat dedicat a *A Carn!*, on consten penjats tots els números de la revista electrònica; també un video d'alguna conferència, a més de vincles amb l'IEC. Clou oferint el text de diversos documents cabdals de l'episodi. A través del sumari de la columna de l'esquerra, hom pot visitar la resta de la web: “La Guerra”, “Batalles”, “Institucions”, “La Traició anglesa”, “11 Setembre 1714”, “Unitats militars”, “Armament”, “Banderes”, “Biografies”, “Diada Nacional”, “Multimèdia”, “Documents”, Literatura i premsa”, “Vincles”, “Notícies” i “Els Exèrcits de Catalunya”.

El segon apartat, ofereix una completíssima relació cronològica de les principals fites militars i batalles del conflicte, moltes de les quals contenen vincle a Wikipèdia per a saber-ne el principal. En el tercer, d'Institucions, val la pena clicar damunt les unitats militars (La Coronela i els Miquelets), per l'extensa i detallada exposició històrica que fa de cada cos i relació d'unitats, complementada amb dibuixos dels uniformes i les armes. Igual de sobresalient és el corresponent a “Unitats militars”, on s'hi anoten les dels dos bàndols, especificant els regiments i batallons, molts d'ells amb vincles que amplien considerablement la informació històrica. És notable el capítol dedicat a les biografies, una vuitantena ordenades alfabèticament; moltes de les corresponents a personatges principals, ofereixen una biografia completada amb cites bibliogràfiques i algun afegit documental; d'altres, estan per emplenar, en una clara invitació a col·laborar-hi. Algunes, en construcció, ofereixen unes poques dades esparses, amb reproducció de gravats i d'altres il·lustracions. A l'apartat “Multimèdia”, la web ofereix la visualització de diversos videos i audios relatius a episodis concrets de la Guerra de Successió. A “Literatura i premsa”, recensiona breument una quarentena de publicacions sobre la contesa, l'època o aspectes militars al s.XVIII, adjuntant una finestreta amb la imatge de la coberta del volum. Més de 170 enllaços són els que apareixen ordenats per temes a l'apartat de “Vincles”, i a la de « Notícies », s'hi barregen convocatòries d'actes diversos, amb presentacions de llibres sobre el tema, entrevistes, exposicions, etc. L'últim apartat està dedicat a la publicació del llibre de X.F.Hernández i F.Riart sobre els *Exèrcits de Catalunya*. A més de ressenyar-lo, en fa un seguiment de les notícies aparegudes en radio, premsa i xarxa, presentacions que se n'han fet, llibreries on es pot adquirir, il·lustracions destacades, etc. Alguns dels apartats, estan en construcció, per bé que ja se perfila l'estructura que se li donarà.

Cal assenyalar que les exposicions històriques són d'un gran rigor documental i solen anar precedides d'oportunes cites extretes de les cròniques i memòries de l'època (Castellví, Giaccardini, Melo, Saint-Silvetre, etc.), que la majoria van il·lustrades amb gust exquisid amb dibuixos (molts a color) de soldats uniformats, i que les dades i explicacions interactuen menant-se d'un lloc de la site a un altre (p.e. amb els trets biogràfics dels comandaments, cap les biografies).

[MG]

VILA, ENRIC. "Les dones dels almogàvers van salvar l'estratègica Gal·lípoli d'un atac genovès". *Sapiens*, 53 (març 07) 11. Reportatge de mitja plana sobre aquest fet. L'alcaid de Gal·lípoli fou el cronista Ramon Muntaner [MG]

BASEGODA PINEDA, ENRIC. "Pere de Rocabertí, més enllà del capità de la Força de Girona". *Revista de Girona*, 244 (Setembre-October 2007) 38-42. Traços biogràfics sobre el cap de les forces joanistes en la defensa de la Força gironina. Pere de Rocabertí, nasqué amb el setge trastamarista de Balaguer i morí l'any següent del de la reunificació peninsular (1415-1493), podia haver pres part a les guerres itàliques amb Alfons IV i en més d'una bandositat nobiliar de l'època, però al final, fou l'hereu del castell de Sant Mori i esdevingué home de confiança de Joan II. L'autor ressegueix la biografia escatida per J.Sobrequés i resol algunes de les incògnites més importants en base a una recerca documental a l'ACA [MG]

COLOMAR MARI, ANA. "La desfeta de Portuondo en aigües de Formentera". *Serra d'Or*, 566 (febrer 2007) 30-33. Breu article on es refereix la desfeta naval que el 25 d'octubre de 1529 va sofrir l'armada cristiana de Rodrigo de Portuondo a mans de la otomana del corsari algerià Aydin (Drub *el Diablà*) en aigües prop l'illot de s'Espalmador, al costat de Formentera. L'illa formenterina, en plena situació de despoblament des de mitjans segle XIV, s'havia convertit en cau de corsaris. El maig anterior, Barba-rossa s'emparà d'Alger (conquerida pels espanyols el 1516), d'on sortí l'expedició d'Aydin amb 15 naus. L'article explica pas a pas els antecedents i desenvolupament d'un combat naval que acabà amb la mort de Portuondo (espedaçat), sis fragates capturades a més d'una fusta i un bergantí, una altra més incendiada, i pèrdua de més de 500 homes [MG]

BALBI DE CORREGGIO, FRANCISCO. *Diario del gran asedio de malta. 1565*. Madrid: Fernando Villaverde Ediciones, 2007, 234 p. "Dia rere dia, durant quatre mesos infernals, Francisco Balbi de Correggio, soldat italià espanyolitzat que participà en els fets, va escriure aquest dietari del setge al qual van sotmetre els turcs a l'illa de Malta, domini que era crucial per a aturar l'avenç otomà a la Mediterrània" [www.marcialpons.es/]

TORROELLA I PRATS, JOSEP. "Josep Sanabra i la Guerra dels Segadors". *Serra d'Or*, 569 (maig 2007) 26-28. Sinopsi de la vida professional de

l'arxiver de l'Arxiu Diocesà de Barcelona, on s'exposa la seva voluntariosa tasca d'investigació iniciada ja el 1934 a Roma, i el rigor amb que escriví una de les més cabdals obres sobre la Guerra de Separació (1956) [al nostre entendre, encara no superada]. Malgrat la plèiade d'afamats investigadors que van precedir al mossèn (Elliott, Vilar, Serra), "*El gruix de la feina, el pal del paller, però, ja estava posat*" [MG]

PUJOL, CLAUDIA. "D'Artagnan a la Catalunya del Nord. El mític mosqueter, aliat dels catalans a la guerra dels Segadors". *Sapiens*, 54 (abril 07) 35-39. Reportatge centrat en l'anecdòtic destí al Rosselló del militar francès que posteriorment fou conegut com d'Artagnan i elevat als altars més celeberrims mercès a la novel·la de Dumas. Pel que fos, els serveis que prestà en aquesta guerra, no van justificar, ni de bon tros, la fama mundial que posteriorment adquirí a través de la literatura [MG]

MATA, JORDI. "'Quan el mal ve d'Almansa...". *Serra d'Or*, 568 (abril 2007) 20-21. "... a tots alcanza". Breu aportació de recordança a la fita que fa 300 anys va significar l'inici del final militar de la última guerra que Catalunya va sostenir com a país sobirà. N'explica els antecedents i posa el dit a la llaga en el desastrós exèrcit austriacista, ple de mercenaris, amb les milícies catalanes mal pagades, descoordinat, cau de malversacions i corrupteles. A finals de 1706, les autoritats catalanes, aragoneses i valencianes, posaren els diners sobre la taula per bastir un exèrcit regular, però les potències europees ho van desestimar preveient-ne un efecte polític negatiu. La desfeta d'Almansa provocà l'inici de la invasió dels països catalans, i també de la repressió filipista [MG]

VILA, ENRIC. "Manuel Desvalls, l'últim cap resistent del 1714, va arribar als cent anys". *Sapiens*, 54 (abril 07) 13. Reportatge sobre aquest militar català, germà del marquès de Poal, que va combatre a la guerra de Successió (essent l'últim cap en retre's -a la fortalesa de Cardona-), i posteriorment fou governador de Menorca i lluità contra els turcs. Se'n conserva un retrat, en edat crepuscular, quan era a la cort de Viena [MG]

ÁLVAREZ FERNÁNDEZ, ANDRÉS. "Guerra de Sucesión y la batalla de Barcelona". *Herencia Española* (Blogspot) [Disponible a: <http://herenciaespanola.blogspot.com/2007/09/ guerra-de-sucesin-y-la-batalla-de.html>].

Relat artificios i bastant *sui-generis* per sintetitzar en un parell de pantalles els fets que van dur a la presa de Barcelona el 1714. L'autor no deixa d'assenyalar les "*españoladas*" que segons ell cometeren alguns dels més destacats defensors de la ciutat comtal [MG]

HURTADO, ANDRÉS. "*Menorca. Una isla muy británica*". *Clio*, 72 (octubre 2007) 66-73. Panoràmica del domini militar de l'illa pels britànics, al llarg del segle XVIII, del seu pes en la geoestratègia europea, dels beneficis de la llarga ocupació, dels enclaus fortificats que hi van deixar (fort Marlborough, 1720), etc. El rastre anglès a l'illa encara es palesa en cada població i pels camins [MG]

MASANÉS, CRISTINA. "*El diari inèdit de la batalla d'Alger. La contracrònica del desastre naval de l'Espanya Borbònica*". *Sapiens*, 55 (maig 97) 46-49. "L'any 1775 el rei Carles III organitzà una expedició que pretenia ser definitiva contra la ciutat nordafricana d'Alger, darrer reducte pirata de la Mediterrània, més de dos segles després Sapiens ha tingut accés al diari d'un dels mariners de bord, que desmenteix la crònica oficial en xifrar en uns quants milers els costos humans" [Resum de l'article]. L'inusitat cronista, xifrava en 6.000 les víctimes caigudes en el combat al desembarcar la força expedicionària espanyola, atrapada a l'arenal, i no en els 600 que les autoritats van fer constar per tapar davant l'opinió pública la magnitud de la desfeta. La derrota va ser paliada per l'acció del capità Barceló, que va apropar-se fins a les platges amb els seus xabecs per disparar contra l'enemic "*en una operació arriscada que va evitar el desastre total*". Van destacar en el combat els voluntaris catalans, "*Llegando a tanto la intrepidez de nuestras tropas ligeras de Cataluña, al costado derecho del ejército, que iban a golpe de bayoneta dentro del bosque mezclados con los enemigos*". Dels 400 voluntaris catalans, només en van tornar 100 i escaig. Al final, l'acord de pau va ser propiciat a cop de canonada des dels vaixells espanyols [MG]

REYES, LUIS. "*Engañados por Napoleón. 1807: soldados españoles en el Báltico. La expedición del marqués de la Romana*". *La Aventura de la Historia*, 106 (agost 2007) 58-68. L'expedició fou una treta de Bonapart per debilitar l'exèrcit espanyol allunyant efectius de la península per, a l'ensems, utilitzar-los en la guerra contra Suècia. El 1807, Romana comandava una host expedicionària de més de 14.000 homes, ben pertretxats, uniformats i disciplinats, entre els que

s'integrava un batalló de catalans. Hivernaren a Hamburg, però els fets es van precipitar quan tot Espanya s'aixecà contra Napoleó, deixant les tropes de Romana en una difícilíssima posició. Els francesos exigiren jurament de fidelitat als caps espanyols. Alguns acataren, d'altres miraren de tirar per la tangent. Romana, assabentat del què succeïa a Espanya (malgrat que les seves unitats estaven disseminades per tot Dinamarca i aïllades informativament), traçà un pla per reagrupar els seus homes a esquenes dels francesos i embarcar-los amb ajut de la flota anglesa. Un general espanyol afrancesat, Kindelán, advertí els francesos quan aquests ja no tingueren temps sinó de tallar el reagrupament de les últimes unitats espanyoles. Romana prengué Nyborg i concentrà les tropes discretament a les illes de Fienia i Langeland, on finalment embarcaren cap a Suècia i d'allí cap a Espanya, arribant a Santander el 9 d'octubre de 1808. Aconseguí repatriar 9.500 homes, dues tercers parts dels efectius que se li havien confiat, en el que ha estat considerada tota una epopeia [MG]

VILALLONGA, BORJA. "*Carles Rahola i el mite dels setges de Girona*". *L'Avenç*, 327 (Setembre 2007) 36-39. "L'escriptor Carles Rahola va provar de construir una nova història de Girona adequada als seus ideals i als de tota la generació de republicans que aspiraven a fer-ne una ciutat de ciutadans i no pas d'herois immortals. Rahola fou el primer intel·lectual gironí que abordà d'una manera sistematitzada l'anàlisi dels setges napoleònics. Tanmateix, l'evolució del seu pensament va fer que el Rahola historiador acabés apostant per una visió que enaltia els setges des d'una nova òptica, la d'un republicà catalanista, amant de la llibertat i de la humanitat" [Resum]

GUIXA CERDÀ, JOSEP. «*El cas Sentís. Un espia a Londres*». *L'Avenç*, 327 (Setembre 2007) 32-35. El periodista autor de l'article aplega totes aquelles dades i notícies que poden clarificar l'acusació contra Carles Sentís, d'haver estat destinat a Londres com espia franquista. Les autoritats republicanes no en tingueren cap dubte, però Sentís, a les memòries, insistí en ser un mer espectador dels fets [MG]

GAY, J. VÍCTOR. "*Els gironins del terç de Requetés de Montserrat*». *Revista de Girona*, 240 (gener-febrer 2007) 34-41. Ressenya del cos de Requetés compost per voluntaris catalans que lluitaren a la GCE sota l'advocació de la patrona del país. "*La unitat més catalana de les forces franquistes, i, com veurem, també la més gironina*". L'aportació del

periodista Víctor Gay, repassa l'esclat del conflicte i els antecedents de les mobilitzacions militars dels sectors conservadors, incidint, sobretot en els voluntaris gironins i els emplasaments a primera línia de combat que els van adjudicar (a Villalba dels Arcs, Batalla de l'Ebre). S'acompanya el testimoni de Josep M. Ginès i la llista dels gironins del terç morts en combat [MG]

PUIG ROVIRA, FRANCESC XAVIER. *Vilanova i la Geltrú. 1936-1939. Guerra civil, revolució i ordre social*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 2005 (Abat Oliba), 496 p. "A Vilanova i la Geltrú, com a totes les poblacions situades a la rereguarda, durant el període 1936-1939, la guerra i la revolució van imposar un trasbals immens en la vida ciutadana. Des del poder local, es va haver d'intervenir en problemes greus, no previstos i apareguts de sobte, com ara l'organització i el control de l'activitat econòmica; la manca progressiva d'articles bàsics; la creació d'escoles públiques per suplir les religioses; la defensa passiva, en especial contra els bombardeigs; l'atenció a l'allau de nouvinguts evacuats de zones de combat, etc." [www.vilanovadiqital.com]

IÑIGÜEZ GRÀCIA, DAVID. "Aigua i Sang a Móra d'Ebre: La Batalla dels 115 dies". *La Riuada. Revista d'Informació Cultural*, Móra d'Ebre, 26 (Agost 2005) 29-35. Recreació de la Batalla de l'Ebre sota dos enfocaments principals, les terres morenques i l'arma de l'aviació, en l'estudi de la qual, l'autor n'és un expert. La reconstrucció dels fets, la fa resseguint Mezquida i Tagüena, a més d'un parell d'aportacions anteriors de la mateixa revista de *La Riuada*. A tall d'epíleg, Iñiguez intenta despertar les consciències per tal de preservar i museïtzar la zona "com de fet succeeix a la resta d'Europa amb el patrimoni museïtzat de les guerres mundials", titllant la Batalla de l'Ebre com de veritable preludi de la IIGM [MG]

CALONGE, NOEMÍ. «La delicada situació del patrimoni artístic i museístic a Barcelona de 1936 a 1940». *Serra d'Or*, 570 (Juny 2007) 39-42. Els temps d'incertesa que s'encetaven amb la Revolució de 1936, van afectar el ric patrimoni artístic i museístic de Barcelona. L'autora recull les notícies més destacades sobre la preocupació de les autoritats principals (CNT i Generalitat) per la salvaguarda d'aquest patrimoni, una part del qual anà cap a Olot. "L'acció confiscadora fou desmesurada; des de la nacionalització de museus i col·leccions privades...", però aconseguí que les

tropes nacionals es trobessin buids museus i temples. Més tard, el nou règim creà el *Servicio Artístico de Vanguardia*, i el *Servicio de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional* (1937), amb funcions de recuperar el patrimoni dispersat i/o amagat [MG]

MERCADE, ALBERT. "Artistes catalans en el salvament del patrimoni artístic de l'Aragó durant la guerra civil". *Serra d'Or*, 569 (maig 2007) 38-40. Repàs als fets de juliol de 1936, que encetaren una rècula d'incendis en esglésies arreu del país, amb especial èmfasi a l'Aragó, on també hi va tenir capacitat d'actuar el comitè de salvament d'obres català. L'article està bastit a partir dels testimonis de Josep Gudiol i d'Apel·les Fenosa [MG]

CERVELLO SALVADÓ, ÀLEX. "El cost humà de la Guerra Civil (1936-1939) a Constantí". *Estudis de Constantí*, 22 (2006) 93-112. La base de dades de les víctimes mortals de la GCE que l'autor elabora per compte del CHCC, serveix de base per l'article. Constantí va veure morir 79 vilatans, 48 en acció de guerra, 2 en bombardeigs, 20 en les repressions (republicana, 16 i franquista, 4), 8 en camps de concentració nazis..... A partir del registre civil, s'exposa el llistat de víctimes, amb especificació de: cognom i nom, pares, renom, data de naixement, residència, professió, estat civil, edat, lleva, data de la mort, causa i lloc [MG]

CASALS, XAVIER. "Ifni. La guerra que Franco ocultó". *Clià*, 72 (octubre 2007) 48-55. Per combatre l'imperialisme marroquí, els espanyols no tenien a l'enclavament de Sidi Ifni una guarnició ben armada, ni ben proveïda (sino era de Whisky...). La "Guerra chica", com la denominà Carrero Blanco, esclatà el 23 de novembre de 1957, davant la passivitat de les forces espanyoles, i fou censurada i rebaixada informativament a mers atacs de bandes armades, adoptant una política "de avestruz" fins que la guerra oberta ho féu impossible per més temps. No interessava esclafar la suposada *amistat hispanoàrabe*, ni encetar la impopularitat d'una guerra amb soldats de lleva. La propaganda del règim inculpà Moscú per no irritar els Estats Units si assenyalaven directament al Marroc. Al final, es mobilitzaren 8.000 homes, la vetusta aviació i l'antiquada marina de guerra i s'hagué d'acceptar l'ajut ofert per França [MG]

FONS I ARXIUS:

El fons de Miquelets de l'Arxiu Històric de Tarragona

L'Arxiu Històric de Tarragona custodia la sèrie relativa als Miquelets del corregiment [AHT, Fons Municipal de Tarragona, sèrie Miquelets i Milícies urbanes. 1795-1818], que aplega la documentació que va generar la Junta General Provincial [= JGP] creada per aturar la invasió francesa de la Guerra Gran. Protocolitzats pel notari Francisco Salas y Soler, secretari de dita Junta, consta de 17 unitats: 1) instrucció als comissionats de cada partit per aplicar la instrucció general acordada per la JGP, 2) acords de 6/02/1795 a 6/04/1795 per fer els allistaments de voluntaris per poblacions, 3) acords de 6/04/1795 a 5/03/1796 de la Junta de Comissionats (= JC) per a l'armament de les companyies, 4) acords del 25/03/1796 al 25/02/1800 de la JC, 5) i 12) llista general de tots els homes per: poblacions, edat, estat i ofici, 6) i 7) taxació a pagar al mes els veïns de cada població per la contribució "*llamada general de defensa*", 8), 9), 10) i 11) llista dels contribuents que han de pagar cada mes, per poblacions, 13) liquidació dels miquelets que han entregat les poblacions, dies en què foren admesos i abonaments, 14) i 15) filiacions dels miquelets a les diverses companyies de Montblanc i Tarragona, 16) registre de memorials dels terços de miquelets, i 17) compte general dels cabals lliurats pels pobles del corregiment de Tarragona.

La taxació dels pagaments (6) es feia a tall de derrama proporcional entre la població. Alguns títols cotitzaven fins a 20.- pta., els propietaris 10.-, la majoria, una sola pta. Consten els llistats de les poblacions i la quota assenyalada a cadascú. En la liquidació dels miquelets

entregats (13), consten, per poblacions, certificatòries de cada miquelet, especificant en cada una: nom, cognom, pares, naturalesa, domicili, edat, mida, descripció física (senyals, pel, celles), data que establi plaça, exempcions, etc. Els memorials que rebia la Junta (16) eren per eximir miquelets (per malaltia, incapacitat, obligacions familiars, etc.), certificacions d'ingressos municipals (per rebaixar quotes assignades), peticions de places de sergents, rebuts pel lliurament de roba (Ajuntament de Reus), o reclamacions per capitacions abusives, etc. El compte general de cabals (17) era una mena de registre comptable de quotes lliurades per cada poble, amb especificació de: data, raó, població i quantitat lliurada; la segona meitat del volum és el compte de sortida de cabals cap als terços a partir de 12/03/1795, especificant data, lliurament i quantitat.

Tanmateix, els documents més interessant per als historiadors, han estat els llistats de tots els homes del corregiment (5 i 12). Volums relligats que apleguen els certificats de cada població donant a conèixer, en diversos documents: els barons majors de 16 anys, els barons entre 16 i 50 anys, els barons solters, els casats, els no útils a judici dels responsables locals (el rector, el batlle i el regidor degà), els exempts segons certificatòria dels facultatius, etc.

A través d'aquest fons l'investigador té més d'un camp per recórrer: l'organització de milícies, l'armament, costos de sosteniment de les milícies, enquadraments, quotes de mobilització i d'exempció, quotes de sostracció, etc.

FABREGAS ROIG, JOSEP. *Catalunya i la Guerra Gran. L'aportació dels corregiments meridionals*. Tarragona: Diputació, 2000; GRAU, JOSEP M.T. – PUIG, ROSER. "Una lleva militar o 'quinta' de finals del segle XVIII de la Selva del Camp. *Els Miquelets*". *El Pont Alt*, La Selva del Camp, 81 (desembre de 1999) 7-10; PUIG I TARRECH, ROSER. «La lleva dels Miquelets del partit de corregiment de Montblanc (1795) i el cens de Floridablanca (1787). Confrontació de dades». *Aplec de Treballs*, CECB, Montblanc, 25 (2007) 90-98.

L'ESPASA I LA PLOMA

Melo i la seva *Guerra de Catalunya*.

A mitjan d'agost de 1640, Madrid ja havia decidit llençar un poderós exèrcit contra la rebel·lada Catalunya per tal de, no únicament restablir-ne l'ordre, sinó, a més, imposar un nou règim més sensible a les fretures econòmiques i militars de la Corona hispànica. Una aparatosa host de 30.000 homes, 4.000 cavalls, i un imponent parc d'artilleria féu cap allí, entrant a sang i a foc per Tortosa i ocupant Tarragona, fins a ser aturada a Montjuïc els primers dies de 1641. La campanya militar del marquès de Los Vélez, conformà aquest primer any de guerra. A l'exèrcit del marquès-virrei s'hi afegiren molta aventurers, soldats de fortuna i particulars amb ínfulas de cronista i ganes de deixar testimoni d'aquella aventura. Una de les plomes més privilegiades d'aquella campanya, fou la del portuguès Francisco-Manuel de Melo.

Francisco-Manuel de Melo y Toledo de Mazuellos (1608-1666), va nèixer a Lisboa, fill d'una família de les més patrícies. Malgrat que ja s'inclinava a les lletres des de ben jove, als 17 anys sentà plaça en un terç que s'aixecava amb destí a Flandes. El 1628 s'embarcà a la flota de Manuel de Meneses que tenia per missió aconvoiar els galeons d'Indies, la qual sofrí un aparatós naufragi a Sant Juan de Luz, encarregant-se Melo de fer enterrar els més de 2.000 cadàvers que suraven a la costa. Nomenat cavaller mercès el seu comportament durant un combat contra un vaixell de pirates otomans, fou ascendit a capità el 1631, i com a tal es mogué per la Cort a l'espera d'una bona destinació. El 1637 acompanyà el comte de Linares a apaivagar els amotinats d'Èvora, retornà a la Cort per informar del fracàs de la missió, també informà privadament Olivares de l'actitud del duc de Bragança, qui pocs anys més tard restauraria la monarquia portuguesa amb el nom de Joan IV. Obtingué el comandament d'un dels terços que havien d'esclafar la revolta portuguesa, que no arribà a llevar del tot, i l'agost de 1639 s'embarcava cap a Flandes comandant el seu terç intacte malgrat el combat amb la flota holandesa. Allí caigué malalt, i als pocs mesos retornà a Portugal, essent nomenat governador de Baiona de Galícia i membre de la junta de Cantàbria que, amb seu a Vitòria, organitzava la guerra contra França. Aquest era Melo el 1640, quan s'afegí a l'expedició punitiva contra Catalunya, en qualitat d'assessor del marquès de Los Vélez, de qui també n'esdevingué influent conseller. Felip IV encomanà a Los Vélez la redacció d'una crònica de la campanya, i Los Vélez la confià a Melo, que anà prenent nota de tot allò que succeïa. A l'esclatar la rebel·lió definitiva de Portugal, les autoritats castellanques recelaren dels portuguesos que servien a l'exèrcit hispànic; Melo va ser un dels detinguts, restant empresonat quatre mesos a Madrid. Un cop excarcerat es refugià a Londres declarant-se partidari del duc de Bragança. Ajudà a signar un tractat amb Anglaterra, i comandà la flota holandesa de socor a Portugal, arribant a Lisboa el novembre de 1641. Amb tot, caigué en desgràcia davant de Joan IV, i la mala fortuna l'embolicà en un tèrbol homicidi, fruit probable de l'onada de conspiracions que sacsejaven la jove cort portuguesa, essent condemnat a pagar crescudes indemnitzacions, i al desterrament perpetu, primer a Àfrica, després a la Índia i Brasil. En el seu llarg empresonament (1644-1655), tingué temps d'escriurer, entre memorial de

perdó i memorial de perdó, la seva *Guerra de Catalunya*, que va poder acabar en la seva primera fase. El 1665 retornà a Portugal i obtingué el perdó del nou monarca Alfons VI, que li donà nous càrrecs, però moria a la seva finca d'Alcántar l'any següent.

La seva obra és considerable, ja que cultivà diversos gèners, en poesia i en prosa. En aquesta última féu des de tractats militars (*Política militar en avisos de generales*, Madrid, 1638), polítics, religiosos i morals, fins a cròniques i memòries, diàlegs, teatre, cartes, etc. La seva obra mestre és, emperò, la *Guerra de Catalunya*, dedicada al sant Pare Innocenci X. En ella, Melo acomplia, com hem dit, l'encàrrec de cronicar la campanya militar del marquès de Los Vélez contra Catalunya el 1640. S'hi afanyà, aplegant dades i notícies, de manera que no tan solament descrivia els successos que havia presenciats, sinó tots els importants en els quals ell hagués estat o no present, destacant sobretot, en el fet de donar el seu parer de cada individu, resolució o succés important. Se l'ha acusat de tendències, com a polític fruit de la seva conjuntura (a l'estar Portugal rebel·lada contra la monarquia hispànica, per força devia veure amb bons ulls l'aixecament català...), i Pujol y Camps, primer, i J.H.Elliott, més tard, denunciaren inexactituds que, als parers seus, el convertien en un cronista "poc fiable". Amb tot, Melo procura seduir el lector amb una neutralitat i transparència poc o gens habitual en aquella època i context historiogràfic, com va recordant en més d'un passatge. E. Yllán opina, després d'aplegar i analitzar allò que s'ha escrit sobre ell, que "*Nada hay en sus apreciaciones que pueda inducir al lector a pensar que está ante una narración de acontecimientos escrita con tendenciosidad o falseamiento. La belleza de su estilo, la concisión de lenguaje y la ponderación de sus juicios, justifica sobradamente que esta obra ocupe un lugar destacado en la historia de la historiografía clásica española*", i conclou que, "*No sólo sabía referir los hechos como escritor, sino contemplarlos como filósofo, acertó a calificarlos con exactitud*". Val a dir que Melo pren posició afavorint els seus deutors, i pot ser, en alguna ocasió, detraient els contraris, però resulta sorprenentment crític, no únicament amb la posició política hispànica envers la revolució catalana, sinó també amb l'exèrcit hispànic, amb la matança de Cambriels, la derrota a Montjuïc o l'arbitrarietat de les decisions preses a la cort espanyola. Per Melo, la guerra no enfrontava castellans i catalans, sinó més aviat els moderats (el comte d'Oñate i el bisbe d'Urgell) i els exaltats (Olivares i Claris) d'ambdós bàndols. Amb una prosa immaculada, adornada amb freqüents recursos retòrics, Melo aconseguí una de les obres més elaborades i artístiques de la literatura barroca.

Melo dotà la *Guerra de Catalunya*, d'una admirable qualitat i naturalitat, capaç de sobreviure a les mutacions en els gustos de cada generació, esdevenint un clàssic reeditat gairebé ininterrompudament fins avui. Direm, tan solament, que l'edició principal aparegué a Lisboa el 1645 (Impr. de Paulo Craesbeeck), amb pseudònim. Fou reeditada desseguida, el 1654, traduïda al francès, i novament a Portugal el 1692 i el 1696. A Espanya no ho va ser fins el 1808. Actualment, es pot consultar fins i tot a la Xarxa (www.cervantesvirtual.com).

LIBERTINO, CLEMENTE. *Historia de los movimientos y separación de Cataluña y de la Guerra entre la magestad católica de Don Felipe el Cuarto, Rey de Castilla y de Aragón, y la Deputación General de aquel Principado...* [Lisboa]: Impr. Paulo Craesbeeck, 1645; MELO, FRANCISCO MANUEL DE. *Historia de los movimientos, separación y guerra de Cataluña en tiempo de Felipe IV* Barcelona: Impr. de Juan Oliveres, 1842 (Cadiz: Universidad, 1990); PUJOL Y CAMPS, CELESTINO. *Melo y la revolución de Cataluña en 1640*. Madrid: Academia de la Historia, 1886; PRESTAGE, EDGAR. *Don Francisco Manuel de Mello. Esboço biographico*. Coimbra: Imprensa de Universidade, 1914; MELO, FRANCISCO MANUEL DE. *Guerra de Cataluña*. Ed. Intr. i not. de Joan Estruch. Barcelona: Fontamara, 1982; ROCA FARRERAS, J. NARCÍS. "El historiador Melo y la España del siglo XVII". *Revista Española Regional*, 1 (1986) 576-595; YLLÁN CALDERÓN, ESPERANZA. "Los 'consellers' de Barcelona y don Francisco Manuel de Melo, un testimonio historiográfico". *Cuadernos de Historia Moderna*, 9 (1989) 195-208; RONCERO LÓPEZ, VICTORIANO. "La 'Guerra de Cataluña' de Francisco Manuel de Melo: apuntes historiográficos". *Rilca*, 10, 2 (1994) 97-118.

RECU LL :

GENERAL:

CLARK, JOHN O. (ed.). *Joyas de la cartografía*. Madrid: Almena, 2006, 256 p.

“La violación como arma de guerra”. *Tiempo de Paz*, 84 (primavera 2007) 82 p.

ROCA BAREA, MARÍA-ELVIRA. “El ‘Libro de la Guerra’ y la traducción de Vegecio por Fray Alonso de San Cristóbal”. *Anuario de Estudios Medievales*, v. 36/1 (gener-juny 2007) 267-304.

ANTIGUITAT:

CARTLEDGE, PAUL. *Termópilas. La batalla que cambió el mundo*. Barcelona: Ariel, 2007, 346 p.

GARCÍA GUAL, CARLOS. “Jenofonte: soldado, político y cronista imparcial”. *Historia. National Geographic*, 36 (diciembre 2006) 111-114.

HERODOTO I DIODORO DE SICILIA. *Las Termópilas*. Tr. de Carlos Schrades i Juan José Torres Esbarranch. Barcelona: RBA, 2007, 174 p.

MANÉNDEZ ARGÜÍN, ADOLFO RAUL. *Pretorianos. La Guardia Imperial de la antigua Roma*. Madrid: Almena, 2007, 246 p.

PONS, LUIS. “La intendencia, clave de las conquistas”. *La*

Aventura de la Historia, 106 (agost 2007) 52-57.

QUESADA, FERNANDO. *Estandartes militares en el mundo antiguo*. Madrid: Signifer libros, 2007, 116 p.

QUESADA SANZ, FERNANDO. “Jinetes acorazados”. *La Aventura de la Historia*, 106 (agost 2007) 95-97.

RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, JULIO. “Los britanos contra Roma. La rebelión de los icenios en 61 d.C.”. *Historia 16*, 375 (Juliol 2007) 8-23.

MEDIEVAL:

ERRA, MIQUEL. “La conquista de València”. *Sapiens*, 50 (des. 06) 32-39.

GIMÉNEZ CHUECA, IVÁN. “Los monjes de la guerra”. *Clío*, 71 (setembre 2007) 20-29.

GIMÉNEZ, IVAN. “Saladí, heroi de l’Islam”. *Sapiens*, 53 (març 07) 36-43.

MARCOS, ERNEST. “El sueño de Jaime I. Conquistar Tierra Santa”. *Clío*, 70 (agost 2007) 72-79.

MESEGUER, ENRIQUE. “Carlomagno. El señor de la guerra». *Historia. National Geographic*, 36 (diciembre 2006) 86-97.

PALUMBO, GIOVANNI. “David Aubert historien? Le récit de la bataille de Roncevaux dans les croniques et conquestes de Charlemaine”. *Le Moyen Age*, 3-4, CXII (2006) 585-601.

SUCARRATS, JOSEP. “La renúncia al somni d’Occitània. Jaume I enceta l’expansió catalana per la Mediterrània”. *Sapiens*, 50 (des. 06) 26-29.

TYERMAN, CHRISTOPHER. *Las guerras de Dios. Una nueva historia de las cruzadas*. Barcelona: Crítica, 2007, 1.344 p.

MODERNA:

AGUIRRE DURÁN, MARCELO E. “Devoción en la independencia americana”. *Historia 16*, 378 (Octubre 2007) 28-44.

BOUZA, FERNANDO. “Técnica y furor. Diario del gran asedio de Malta”. *La Aventura de la Historia*, 108 (octubre 2007) 48-53.

CABAÑAS AGRELA, MIGUEL. “El duque de Alba y los Países Bajos”. *Historia 16*, 378 (Octubre 2007) 102-119.

FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, MANUEL. *El Duque de Hierro Fernando Álvarez de Toledo. III Duque de Alba*. Madrid: Espasa-Calpe, 2007, 320 p.

GALENDE DÍAZ, JUAN CARLOS. “Juan van Halen. El

español errante”. *Clío*, 67 (maig 2007) 68-75.

GARCÍA SÁNCHEZ, LAURA. “La Guerra de la Vendée”. *Historia. National Geographic*, 36 (desembre 2006) 25-30.

HAMEN, HENRY. *Del imperio a la decadencia. Los mitos que forjaron la España moderna*. Madrid: Temas de Hoy S.A., 2006, 336 p.

LOSADA, JUAN CARLOS. “Ambrosio de Spínola. Un general genovés al socorro de España”. *Clío*, 67 (maig 2007) 76-88.

MALTBY, WILLIAM. *El Gran Duque de Alba*. Vilaur: Editorial Atalanta, 2007, 492 p.

O’SIUCHRÚ, MICHEÁL. “Atrocity, Codes of Conduct and the Irish in the British Civil Wars. 1641-1653”. *Past and Present*, 195 (maig 2007) 55-86.

PUJALS, JOAQUÍM M. “El naufragi de la ‘Girona’. El tràgic destí de la Armada Invencible”. *Sapiens*, 51 (gen. 07) 28-31.

REYES BLANC, LUIS. *El camino español*. Sevilla: RD Editores, 2007, 182 p.

Guerra de Segadors

SÉRÉ, DANIEL. *La paix des Pyrénées. Vingt-quatre ans de négociations entre la France et l’Espagne (1635-1659)*. Paris: Éditions Nota bene, 2007, 607 p.

VALLADARES, RAFAEL. “1640. El año en que Portugal se separó de España”. *Clío*, 72 (octubre 2007) 56-64.

Guerra de Successió

MIRA, JOAN F. *Almansa 1707. Después de la batalla*. València: Bromera, 2007, 132 p.

Guerra contra els turcs

ROSSELLA, CANCELILA (a c.d.). *Mediterraneo in armi (secc. XV-XVIII)*. Palermo: Mediterranea, 2007 (Quaderni Mediterranea. Ricerche storiche, 4.2), 332 p.

Guerra del Francès

BRANDA, PIERRE. *Le prix de la gloire. Napoléon et l’argent*. Paris: Fayard, 2007, 634 p.

DIOS HERNÁNDEZ, JUAN FRANCISCO DE. “Cantos de Independencia”. *Historia 16*, 373 (maig 2007) 110-117.

GÓMEZ DE ARTECHE Y MORO, JOSÉ. *Guerra de la Independencia. Historia militar de España de 1808 a 1814*. I. València: José Luís Arcón Domínguez, 2006, 450 p.

HOFFMANN, GERHARD. “Napoleón en Madrid, Napoleón en Viena”. *Historia 16*, 374 (juny 2007) 26-37.

SIGISBERTO HUGO, JOSEPH LEOPOLD. *Memorias del general Hugo*. Sevilla: Editorial Renacimiento S.A., 2007, 318 p.

CONTEMPORÀNIA:

CARRASCO GARCÍA, ANTONIO. *Imágenes del desastre. Annual 1921*. Madrid: Almena Ediciones SL., 2005.

CORIA, JAVIER. “Garibaldi. El héroe de dos mundos”. *Clío*, 71 (setembre 2007) 82-89.

DALMASES, PABLO DE. *Los últimos de África. Crónica de la presencia española en el continente africano*. Córdoba: Almuzara Ediciones, 2007, 172 p.

GONZÁLEZ MARTÍN, FRANCISCO JAVIER. “La Guerra de Crimea y la Paz de París (1852-1856)”. *Historia 16*, 373 (maig 2007) 78-97.

NOVIALS, ALEX. “La gran victòria de Toro Assegut. Així va caure el seté de cavalleria davant els guerrers indis”. *Sapiens*, 55 (maig 07) 32-39.

Carlínades

CARLOS CLEMENTE, JOSEP. *Diccionario histórico del Carlismo*. Pamplona: Pamiela, 2006, 594 p.

PIRALA Y CRIADO, ANTONIO. *Vindicación del general Maroto y manifiesto razonado de las causas del Convenio de Vergara*. Ed. de Pedro Rújula. Pamplona: Urgoiti Editores, 2005, 322 p.

IGM

BEAUPRÉ, NICOLÁS. *Écrire en guerre, écrire la guerre. France, Allemagne. 1914-1920*. Paris: CNRS Éditions, 2006, 292 p.

FUSELL, PAUL. *La Gran Guerra y la memoria moderna*. Madrid: Turner, 2006, 482 p.

GOEBEL, STEFAN. *The Great War and medieval memory. War, remembrance and medievalism in Britain and*

Germany, 1914-1940. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 357.

GROGELUESCHEN, MARK ETHAN. *The AEF way of war. The American army and combat in World War I.* Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 387 p.

VIANELLO, MARIO; GIOVANNI CENACCHI. *Teatri de guerra sulla Dolomiti. 1915-1917. Guide ai campi di battaglia.* Milà: Óscar Mondadori, 2006 (Óscar Storia, 416), 262 p.

Guerra Civil

AA.DD. "El impacto de la Guerra Civil en Portugal. El conflicto español en las letras y el arte portugueses". [Dossier] *Historia 16*, 370 (febrer 2007) 50-61.

CRUSELLS, MAGÍ. *Cine y Guerra civil española. Imágenes para la memoria.* Madrid: Ediciones JC Clementine, 2006, 334 p.

CRUZ, RAFAEL. *En el nombre del pueblo. República, rebelión y guerra en la España de 1936.* Madrid: Siglo XXI, 2006, 416 p.

GONZÁLEZ DE MIGUEL, JESUS. "La colina del suicidio". *Historia 16*, 372 (abril 2007 = Dossier: "Memoria del 37") 61-79.

GRAHAM, HELEN. *La República española en guerra (1936-1939).* Barcelona: Debate, 2006, 614 p.

HOFFMANN, GERHARD. "Las cuentas de Berlín y Roma con Franco. El precio de la guerra

española". *Historia 16*, 371 (març 2007) 84-91.

MARTÍN ACEÑA, PABLO / ELENA MARTÍNEZ RUÍZ (eds.). *La economía de la guerra civil.* Madrid: Marcial Pons, 2006, 519 p.

PAYNE, STANLEY G. *40 preguntas fundamentales sobre la Guerra Civil.* Madrid: La Esfera de los Libros, 2006, 550 p.

PRESTON, PAUL. *Idealistas bajo las balas. Corresponsales extranjeros en la guerra de España.* Madrid: Debate, 2007, 540 p.

RODRÍGUEZ ÁLVAREZ, MIKEL. "Marcelo Usabiaga: la campaña del norte", i "El hundimiento del 'España'". *Historia 16*, 372 (abril 2007 = Dossier: "Memoria del 37") 42-57 i 58-60.

ROJAS, CARLOS. *Por qué perdimos la guerra.* Barcelona: Planeta, 2006, 420 p.

SOLAR, DAVID. "El peso de la victoria. Franco se apodera del norte". *La Aventura de la Historia*, 107 (Setembre 2007) 36-45.

VIÑAS, ANGEL. *El Escudo de la República. El oro de España, la apuesta soviética, y los hechos de mayo de 1937.* Barcelona: Crítica, 2007, 688 p.

II GM

CRESTI, FEDERICO. "La prima occupazione inglese della Cirenaica e i coloni italiani in un documento dell'epoca". *Studi Storici*, Anno 48, 1 (gener-març 2007) 241-266.

FONZI, PAOLO. "La politica petrolifera del Terzo Reich durante la Seconda Guerre Mondiale". *Studi Storici*, Anno 48, 1 (gener-març 2007) 267-275.

GOEBBELS, JOSEPH. *Diario de 1945. Los últimos escritos del jerarca nazi que permaneció junto a Hitler hasta el final.* Madrid: La Esfera de los libros, 2007, 472 p.

GÜELL, CARMEN. *La última de Filipinas.* Barcelona: Belacqua de Ediciones y Publicaciones S.L., 2005, 192 p.

HERUBEL, MICHEL. *La batalla de las Ardenas.* Barcelona. Inédita, 2006, 287 p.

LOZANO, ÁLVARO. *Kursk, 1943. La batalla decisiva.* Barcelona: Folio SA., 2007, 584 p.

NEWCOURT-NOWODWORSKI, STANLEY. *La propaganda negra en la Segunda Guerra Mundial.* Madrid: Algaba, 2007, 348 p.

RODRÍGUEZ ÁLVAREZ, MIKEL. "Neutrales bajo la bandera japonesa". *Historia 16*, 370 (febrer 2007) 62-77.

ZUMBRO, DEREK S. *La batalla del Ruhr. La derrota alemana en los frentes del oeste.* Madrid: Crítica, 2007, 616 p.

Era atòmica

ANGOSTO, RICARDO. *Kosovo, la herida abierta de los Balcanes.* Madrid: Ikono Press, 2006, 168 p.

BERGOT, ERWAN. *La batalla de Dien Bien Phu.* Barcelona: Malabar, 2007, 450 p.

CAPUTO, PHILIP. *Un rumor de guerra*. Barcelona: Inédita Ediciones, 2007, 432 p.

LUENGO, ANDRÉS. "Sidi Ifni. La guerra olvidada", *Sapiens*, 51 (gen.07) 42-49.

VIDAL GUARDIOLA, LORENZO M. *Ifni, 1957-1958. La prensa y la guerra que nunca existió*. Madrid: Almena, 2006, 366 p.

KADARÉ, ISMAIL. *Diario de Kosovo. Artículos, cartas y otros textos*. Madrid: Ediciones Siruela, 2007, 214 p.

SÁNCHEZ FERLOSIO, RAFAEL. *Sobre la guerra*. Barcelona: Destino, 2007, 428 p.

WELLER, GEORGE. *Nagasaki. Las crónicas destruidas por MacArthur*. Madrid: Crítica, 2007, 392 p.

Coloqui internacional "bloqueos navales y operaciones anfibias en las guerras de la revolución y el imperio (1793-1815)" (Ferrol, 4-7 juliol 2007). Ponències: Prof. Richard Harding (University of Westminster, Regne Unit), "Operaciones anfibias británicas, 1700-1815"; Prof. Nicholas A. M. Rodger (University of Exeter, Regne Unit), "Bloqueos navales: la perspectiva británica"; Contralmirant Rémi Monaque (Toló, França), "Bloqueos navales: la perspectiva francesa"; Dr. Agustín Guimerá (CSIC, Espanya), "Bloqueos navales y operaciones anfibias: la perspectiva española"; Prof. Antonio Miguel Bernal, (Universidad de Sevilla, Espanya), "Bloqueos navales y economía marítima española"; Prof. Enrique Martínez Ruiz, (Universidad Complutense, Espanya), "Ejército de tierra y operaciones navales: el caso español"; Dr. Ángel Pozuelo Reina, (Universidad Castilla-La Mancha, Espanya), "El conocimiento científico en los bloqueos navales. El estudio hidrográfico (siglos XVIII y XIX)"; Dr. Roger Knight (Greenwich University, Regne Unit), "Apoyo logístico a las operaciones navales británicas, 1793-1815"; Capitán de Navío José María Blanco, (CEHISMI, Espanya), "La ocupación de Tolón, 1793"; Prof. Thomas Bartlet, (University College Dublin, Irlanda), "Intento de desembarco francés en Irlanda, 1796"; Capitán de Navío Santiago González-Llanos Galvache (Museo Naval, El Ferrol, Espanya), "El ataque anfibio británico a Ferrol, 1800"; Coronel José Navas Ramírez-Cruzado (Director del Museo Militar, A Coruña, Espanya), "La batalla de Elviña, 1809"; Dr. Michael Duffy, (University of Exeter, Regne Unit), "La evacuación del ejército británico en La Coruña, 1809"; Dr. José Cayuela, (Universidad Castilla-La Mancha, Espanya), "Nelson y el bloqueo de Cádiz en los preliminares de Trafalgar"; Capitán de Navío Guillermo Montenegro, (Escuela de Guerra Naval, Argentina), "Operaciones anfibias británicas en el Río de la Plata, 1806-1807: la perspectiva argentina"; Lcdo. Juan Carlos Luzuriaga (Academia Uruguaya de Historia Marítima y Fluvial, Uruguay). "Operaciones anfibias británicas en el Río de la Plata, 1806-1807: la perspectiva uruguaya"; Lcdo. Carlos Pesado Riccardi, (Buenos Aires, Argentina), "Liderazgo y operaciones anfibias: el Río de la Plata, 1806-1807"; Dr. Agustín Rodríguez González, (Universidad San Pablo-CEU, Espanya), "Cádiz como base para las operaciones anfibias de la Armada durante la Guerra de Independencia, 1808-1814"; Prof. John Hattendorf (Naval War College, EE.UU.), "El mar contra la tierra: conclusiones del coloquio".

[Fóra bo que tota aquesta plèiade d'especialistes puguin tenir, posteriorment, una àmplia difusió més enllà dels assistents al magne col·loqui, per tant, esperonem als organitzadors a posar les ponències a l'abast dels estudiosos, tancant d'aquesta manera una iniciativa lloable, diversa i molt ben preparada, a més, també de visites culturals complementàries. Per diversa, com he esmentat, hi ha força convidats internacionals de prestigi, però alhora ens sorprèn que no hi hagi cap esdeveniment militar naval que mereixi comentar-se de tota la costa del lllevant mediterrani espanyol de 1793 a 1815. Assumeixo ser titllada de "provinciana", però cal recordar que a Roma la van fer gran les províncies. *Núria Florensa i Soler*]

***Historia de Iberia Vieja*, 11 [2006]** [Selecció]: J.A.VACA DE OSMA y A.DE FRUTOS. "El Gran Capitán"; J.JIMENO. "La batalla de Ceriñola"; C.BARQUERO, "La Orden de Malta"; L.MOLINA. "¿El enigma del almirante Canaris?."

La Riuada. Revista d'Informació Cultural, Móra d'Ebre, núm. 26 (Agost 2005) [Dossier: El Castell]: R.MIRABALL. "Interpretació geològica de l'emplaçament del castell"; M.GENERA. "L'Entorn del castell de Móra: el poblament primigeni"; J.R.VINAIXA. "El castell de Móra d'Ebre a la Primera Guerra Carlista (1833-1840)"; A.ARGILAGA; J.LAUNES i J.MONFORT. "Cronologia del castell de Móra"; M.PÉREZ. "Amics del Castell"; C.BRULL. "Recuperar el castell de Móra: consolidar, restaurar o reconstruir".

AGENDA :

VII Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC) (València, 16, 17 i 18 d'octubre de 2008)

Lloc i data: València (edifici Octubre de l'Acció Cultural del País Valencià), 16-18/10/2008.

Organitza: Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana.

Àmbits: 1) El repoblament de la Catalunya Nova, les Illes Balears i el País Valencià, 2) De l'expulsió dels jueus i moriscos a les immigracions franceses de l'època moderna, 3) Les migracions contemporànies, 4) Llengua, literatura i material etnogràfic vinculats als processos migratoris de les terres de parla catalana.

Ara cal treballar les propostes de conferenciants, ponents i relators i cercar la complicitat de la resta d'universitats. Durant la propera tardor farem arribar la primera circular informativa.

Secretaria: C/ Carme, 47 (08.001 – BARCELONA) [IEC]. Tel.: 93-324 85 85, ext. 131; Fax: 93-270 11 80; Email: ccepc@iec.cat.

[J.M.Grau – www.ccepc.org]

***Aplec de Treballs*, núm. 26 (2008), revista anual del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà**

S'està planificant el proper número de la miscel·lània del Centre d'Estudis de la Conca sobre temes d'humanitats i ciències socials relacionats amb la comarca de la Conca de Barberà, les seves poblacions i/o els seus habitants, els interessats han de lliurar els treballs abans del 31 de gener del 2008, juntament amb dos resums de 15 ratlles cadascú, en català i castellà, paraules clau i les dades personals. Es recomana no passar dels 15-20 folis. Les notes han de col·locar-se al final de l'article i no a peu de pàgina. Els autors seran convidats a l'acte de presentació a Montblanc, i rebran un nombre determinat de 'separates' de la seva aportació.

Recepció de treballs: rpui@tinet.fut.es; fgrau@telefonica.net.

Més informació: www.tinet.org/~cecb

[JMTGP]

***A Carn!* Publicació electrònica d'Història Militar Catalana**

Productor: Manel Güell [mguell@altanet.org]; **Col·laboradors:** Núria Florensa i Soler, Ramon Perelló i Bargalló, Francesc Murillo i Galimany, Alfredo Redondo Penas, Josep M. Grau Pujol, Roser Puig i Tàrrach, Josep M. Güell Socias, Jordi Rovira Soriano, IRMU.

Disponible a: <http://perso.wanadoo.es/ramon19630427> i a la secció de Notícies de la web de l'IRMU, www.irmu.org. I a la web: www.14setembre1714.org

A Carn! no es considera responsable de l'opinió, tendència ideològica o contingut empíric que puguin semblar indicar o expressin les col·laboracions i articles que publica.